

అనుక్రమణి

తెలంగాణ

మహాంధ్రోదయం

కోటి గొంతులు

శిల్పి

మంగళగీతి

నటస్వామి

గుండెలో వీపాలు

పూరిలో స్వాంతులు

తెలంగాణా విముక్తి

తెలంగాణా తల్లి

పాషలక్ష్మి

మధు రథము

మాధురి

✓ రాగబంధము

మూర్ఖున

కపోతీ సంచోకము

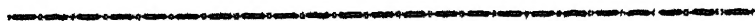
మంజీర

క్షమామూర్తి

కావయ నాయకడు

సాహిత్య సామ్రాజ్యము

స్వర్గీయ
శ్రీ సురవరం వ్రతాపరెడ్డికి

ప్రస్తావన

డా. బూర్గుల రామకృష్ణరావుగారు
(హైదరాబాదు ముఖ్యమంత్రి)

శ్రీ దాశరథి బాల్యమునుండియే ప్రతిభావంతమైన కవిత్వను ప్రాయశ్చ ఆంధ్రలోకమునకు సుపరిచితులయినారు. ఆయన కవిత చాలా కాలమునుండి నా హృదయము నాకర్షించుచు వచ్చినది. 'మహాంధ్రోదయము' న నీ యువకవి వ్రాసిన ప్రతి కావ్య ఖండము చదువగ చదువగ నమృత గుళికవలె హృదయానందకరముగ నుండును. మహాకవి కాదగుట కనువైన కవితాబీజము లీకవిలో వర్ధిల్లుచున్నవనుట కీకావ్యము ఒరగల్లుగా నున్నది. తెలంగాణమునుగూర్చి యీ కవి యాలపించిన గేయములు, పద్యములు కర్ణపేయములుగా నున్నవి. రాష్ట్ర స్వాతంత్ర్యోద్యమములో దేశమునకు దూరమున నుండక మాతృభూమి పారతంత్ర్య విముక్తికై తన కవితద్వారా ఆమోఘమైన కృషినిలిపి కారాగారవాస క్షేళములనుగూడ ననుభవించిన దేశభక్తుడు దాశరథి. ఆంధ్ర సాహిత్యలోకమునకు మకుటాయమానులయిన కీ. శే. శ్రీ సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారి కీకావ్యము నంకిత మొనర్చుట ఈ కవిశేఖరుని యుచితజ్ఞతను చాటుచున్నది. ఇందలి కావ్య ఖండములలో తెలంగాణా, శిల్పి, తెలంగాణావిముక్తి, తెలంగాణా తల్లి, పౌషలక్ష్మి, కఘోతీనందేశము, మంజీర యనునవి విసర్గ భావనా హూలై కావ్యమంతయు మహాస్రవంతి వలె నత్యంతాహ్లాదకరంబై యల

రారు చున్నది. రచన, కైలి మున్నగునవి యీ కవి సాహిత్యవ్యవస్థాత్మిని, రస భావాలంకారాదులు ప్రతిభా విశేషమును చాటుచున్నవి. బాల్యము నుండియు కవితాభ్యాస మొనర్చుచున్న ఈ కవితా తపస్వి కావ్యము సహృదయ హృదయానందకరముగ నున్నదనుటలో నతిశయోక్తి లవ మైనను లేదు. ఈయన యితోధికముగ రచనలొనర్చి ఆంధ్రకవి శిరో మణియై తెలుగు పౌలమును మహాకావ్యోద్యానములచే వెలయుచుచు చిరతర కీర్తివి గడించుగాక!

హై ద రా బా దు

30—8—1955.

ఆశంసన

శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు

(ఆంధ్రరాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి)

శ్రీ దాశరథి విప్లవరిన తెలంగాణ కోటి గొంతుల ధ్వని. 'మూడు కోటల నొక్కటే ముడి బిగించి' దాశరథి 'మహాంధ్ర సౌభాగ్య గీతి'ని ముక్తకంఠముతో ఆలపించుచున్నాడు. ఈయన కవితాకన్య ఒకప్పుడు 'అగ్నిచేలము'లను ధరించి నృత్యము చేయును. మరియొకప్పుడు పీడిత ప్రజావాణికి 'మైక్'గా ఏర్పడును. ఇంకొకప్పుడు ప్రకృతి సౌందర్యమును ప్రతిబింబింప జేయును. శ్రీ దాశరథి ప్రతిభా పృష్ఠత్తులు సరిసమానముగా గల సంస్కారి. మహాంధ్రోదయము కనుచూపు మేరలో ఉన్నట్లుగ కనుపడుచున్న ఈ నాడు ఈ కావ్యము ఆ దివ్య సందేశమును మూలమూలకు అందజేయగలదని ఆశించుచున్నాను.

క ర్నూ ల

27-8-1955

ప్రీతి క

శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు

మహాంధ్రోదయమనే ఈ గ్రంథము ఇరువది ఖండకావ్యముల సంపుటి. ఏతత్కృతికర్త ఆయుష్మంతుడూ వర్తిష్టువూ అయిన దాశరథి; పిన్న వయసుననే పెద్ద పేరు గాంచిన తెలంగాణా మహాకవి.

మహాంధ్రోదయము ప్రధానముగా దేశాభిమానోద్దీపక ఖండకావ్య సంఘము. ఈ ఖండ కృతులన్నియు ఈ వరకే ప్రకటితములయినవి. ఇవి ఈవరకే తెలంగాణాలోనే కాదు, తెలుగు దేశమంతటా ప్రసిద్ధములయి ప్రచారములో ఉన్నవి. దాశరథిని తెలుగువారికి తొలుదొలుత పరిచయము కావించి అతనికి పేరు తెచ్చిన వివే. వీటి నన్నిటిని కలిపి మహాంధ్రోదయ మనుపేర గ్రంథరూపమున ప్రచురించుటకు ఇదే మొదటి తడవ.

దేశాభిమాన ఉద్దీపకములు, ఉద్బోధకములు అయిన ఖండకావ్యములు తెలుగులో వెలసి తెలుగు సాహిత్యమును నవ్యాలంకార పరిశోభితము కావించినదీ శతాబ్దములోనే. పరదాస్యమున చిక్కువడియున్న జాతిని అది పూర్వము సాధించిన మహత్కార్యములను, దాని పూర్వ వైభవోన్నత్య ప్రతిష్ఠలను జ్ఞప్తికెలయించి పూర్వపు గొప్పదనపు చారిత్రక స్మృతులు రేపి ప్రబోధించుటకు వచ్చినవి ఈ దేశాభిమానోద్దీపక

కృతులు; నిద్రలేపి మాంద్యమును, అలసత్వమును బోగొట్టి జాతిని నూతన
 చైతన్యదీపితమును, కార్యపరతంత్రమును గావించుటకు అవతరించిన
 వివి. నిర్వీర్యమై, నిద్రాలసమై యున్న జాతిలో శౌర్యమును, చురుకు
 దనమును రేకెత్తించి యిదివరలో అందుకొన్న పూర్వపు టొన్నత్య శిఖ
 రమును దృష్టికి తెచ్చి అది ఇతోధికాభ్యున్నతికై ప్రయత్నింప జేయు
 టకు దేశాభిమాన భావోత్తేజకములుగా ఉండేటట్లు విరచించిన కావ్యకుసు
 మము లివి - ఆనంద, దర్పానుభూతి సముత్పాదకములు.

నేడు కావ్యమన్న బహుళముగా ఖండకావ్యమే. దేశాభిమాన ఉద్దీ
 పకములు, ఉద్బోధకములు అయిన ఖండకృతుల రచనలో తొలుదొలుత
 శ్రీకారము చుట్టిన సుప్రసిద్ధాంధ్ర మహాకవి ప్రముఖులు ఎన్నికగన్న కవి
 సమ్రాట్టు శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారును, నవ్యసాహిత్యాచార్య
 శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారును. వందేమాతరోద్యమము వెల్లివిరిసిన
 ఈ యిరువదవ శతాబ్దిపు ప్రథమదశకాంతమునుండి దేశచరిత్రములోని
 ఆఖ్యానములను, విజయాంకిత గాథలను, ఉద్దీపకములయిన చరిత్ర విష
 యములను వస్తువులుగా తీసికొని నవ్యాంధ్రకవికుమారులు కావ్యములు
 రచించి తెలుగు జాతిలో ఒక నూతనోత్సాహమును మొలకలెత్తించి
 దానిని నూతనాశయభావ ప్రపుల్లము కావించిరి. ఇటువంటి నవమంజుల
 మనోహర కావ్యగీతి కాలాపములతో అంతవరకు జడప్రాయమై నిర్వీ
 ర్యమై యున్న ఆంధ్రజాతి ఆత్మశక్తి స్వరూప సందర్శనము చేసికొన్న
 స్థితినిది. ఆంధ్రోద్యమము మొదలు ఆంధ్రరాష్ట్రోపతరణమువరకు ఆంధ్ర
 జాతికి నూతనశక్తిని, నూతనోత్సాహమును కలిగించి వారిని జాతీయో

ద్యమకార్య వ్యగ్రులుగను, భూరులుగను తీర్చి దిద్దినవి ఈ దేశాభిమానోద్దీపక కృతులే.

ఇటువంటి దేశాభిమాన ఉద్దీపక, ఉద్బోధక కృతులు తెలంగాణలో వందే మాతరోద్యమ కాలమునుండి వచ్చుటకు కాని, అట్టి యుద్యమము వల్లరి అచట కొనలుసాగి మారాకు తొడుగుటకు కాని పోలీసుచర్య జరిగే వరకు ఆవకాశమే లేకపోయినది. నిరంకుశమైన నిజాం నవాబు పరిపాలనలో స్వేచ్ఛగా మనసులోని కోర్కెలను బహిరంగముగ వెల్లడించుటకు కాని, సభలుచేసి తమ యిక్కట్లను తెలుపుకొనుటకు గాని తెలంగాణ ప్రజల కెంత మాత్రము పీలు లేకపోయినది. అయినప్పటికి పూజ్యులయిన శ్రీ మాడపాటి హనుమంతరాయ ప్రభృతులు కష్టనష్టముల కోర్చి తెలంగాణ ప్రజలను రహస్యముగనో, బహిరంగముగనో, చాటుననో మాటుననో ఉద్బోధించి వారిలో చెన్నుమాసిన తెలుగుతనమును ఉద్దీపింపజేయుటకు, క్రొత్త చైతన్యమును చిలుకరించి వారిలో సంఘీభావమును ప్రబోధించుటకు ప్రభుత్వపు ఉక్కు చట్టపురేకుల మడతలలో బడి నలుగుచునే బహువిధముల కృషిచేసియున్నారు. రజాకారు దినములు తెలంగాణ ప్రజల పాలిట యమదంష్ట్రిక లయినవి. ఆ దినములలోనే యువకవికుమారులు స్వాతంత్ర్య గీతము లాలపించుటకును, దేశాభిమానోద్దీపక కృతులు పాడుటకును ఆరంభించినను క్రమముగా విప్లవదీవారికి పూర్తిగా కంఠము వచ్చినది అక్కడి పోలీసు చర్య అనంతరమే యన్న అది సత్యదూరము కాదేమో. ఈ విధమైన దేశాభిమానోద్దీపక గీతములు తెలంగాణములోని తెలుగువారిలో ఉత్సాహ స్రవంతులను వెల్లి

విరియజేసి వారికి శక్తిని, దేశానురక్తిని గలిగించి విరంకుళ శక్తుల నెదిరించి నిలుచుటకు తగిన బలమును వీరత్వమును ప్రసాదించినవి.

నేడు తెలంగాణాలోని యువకవి కుమారులు, రచయితలు 'ఆంధ్ర రాష్ట్రము'లోని కవి కుమారులతోను రచయితలతోను చేయి చేయి కలిసి, సాహిత్యరంగములన్నిటిలోను వారితో సరిసమానముగనే కాక ఇక కొంచె మెక్కువగనే కృషిచేసి విఖ్యాత కీర్తులగుచున్నారు. 'ఆంధ్ర రాష్ట్రము'లో కంటెను సాహిత్యకృషి తెలంగాణాలో ఇనుమిక్కిలిగా సాగుచున్నది. వస్తు రచనా వైవిధ్యముగల ఉత్తమ కావ్యములును వచ్చుచున్నవి. తెలంగాణా ఇంత త్వరితకాలములో ఇతరాంధ్రముతో సాహిత్య కృషిలో కలుసుకొనుట కాదు, సాహిత్యక్షేత్రమున సుమనో మనోజ్ఞములును, రసప్రకర్షకములు నైన మేలి పంటలు పండించుచుండుట ప్రమోదావహమును, ప్రశంసనీయమును.

తెలంగాణాలో దేశాభిమాన ప్రబోధకగీతములాలపించిన కవి కుమారులలో దాశరథిదే అగ్రస్థానము. ఇతడు తెలంగాణా సాహిత్య సీమలో క్రొత్త పుంతలు త్రొక్కి క్రొత్త పొలాలు నిర్మించిన ఉత్తమ సాహిత్య కర్షకుడు; కడు ప్రతిభావంతుడు. ఇతని కవిత్వము లలిత పద చమత్కార సంపన్నమై చదివిన కొద్ది చవు లూరించుచుండును.

కవిత్వము పూర్వజన్మ సుకృతమువల్ల లభించు విద్యకాని నేర్చిన మాత్రాన వట్టుపడునది కాదు. కానైతే ఏదోవిధమున పద్యము లల్లగలిగిన వారు తెలుగు దేశములో, అనేకులేమి, ఇంటింటను ఉన్నారు. కాని

వ్రాసిన ఛందోబద్ధమైన ప్రతి పద్యమును కవిత్వమును కాదు, పద్య ముల్లి గరిగినంత మాత్రాన వారు కవులును కారు. దాశరథి అట్టివాడు కాడు. ఇతడు జన్మతః కవి. ఇతనికి కవిత్వము పుట్టుకతో వచ్చిన సంస్కారము. కానిచో అతని పద్యము లింత జనరంజకములై పిన్నపెద్దల మెప్పును చూరగొనుట, ఇంతటి పిన్నవయసుననే అతడంత పెద్ద పేరొందుట కష్టము. పువ్వు పుట్టగనే దాని నెత్తావి నలుగడల క్రమ్ముకొనును కదా :

కవిత్వము భావ ప్రధానమయినది, శబ్దార్థాలంకార భూయిష్టమైనది అని రెండు తెరగులు. భావోన్నతి లేని శబ్దార్థాలంకారములు నిరర్థకములు: అవి వట్టి అలంకార ప్రాయములే. అయితే భావాభివ్యంజకమైనది ఏ కొద్ది మంది రసజ్ఞులకు మాత్రమో రుచించును. ఎక్కువ మంది అలంకార పరిశోభితమయిన దానినే మెచ్చి తలయూచెదరు. ఈ రెండు విధము లయిన కవిత్వము చెప్పుటలోను దాశరథికి ప్రజ్ఞ కలదన్న విషయము అత డింతవరకు రచించిన కావ్యములవలననే విస్పష్టమగును.

దాశరథి యొద్ద పూర్వాంధ్ర ప్రబంధకవుల పోకడలును ఉన్నవి; అధునాతన కవుల రాకడలు నున్నవి. చూడు డీ పద్యము:

“పాషము వనితా సుమనో

మోషము, శృంగార రస విముగ్ధ జగత్సం

తోషము, నగ్నయిత తరు

శేషము, శిశిరానిలోపచిత వేషంబు॥”

ఇది మహాకవి పోతన్నగారి పద్యమును పుణికి పుచ్చుకొన్నట్లు ఎంత లలితముగాను, సొంపుగాను ఉన్నదియు పాఠకులకే తెలియగలదు. 'మాధురి' అనే ఖండకావ్యములోని ఈ క్రింది పద్యమును చూడుడు. ఈ నవ్యాంధ్రకవి నవాబ్దమును నాతితో పోల్చి పూర్వ ప్రబంధకవుల వలెనే ఎంత చక్కగా దోహద క్రియలను తెల్పినాడో :

గుమగుమలాడి నా మనసు గొన్న నవాబ్ద సఖి ముఖానురా
గమున సుమించె చంపకము; కౌగిలిలో ప్రసవించె గోరటల్;
సుమ రమణీయమై తగె నశోకము తచ్చరణాహతిన్; ప్రహా
సమున సుమించె పొన్నలు పసందగు నందన దివ్యవాటిలో."

నూతన సంవత్సరమనే స్నేహితురాలు రాగానే ఆమె ముఖరాగమున కౌగిలిని, చరణాహతిని, ప్రహాసమున నందన దివ్యవాటిలోని చంపక, కురంట్లక, అశోక, పున్నాగ భూజములు పూచినవట. శ్రీ పాద తాడనాది క్రియలవలన తరువులకాలముననైనను పుష్పించు ననుట కవి సమయము. వసంతాగమనమున క్రొత్తసంవత్సరము వచ్చునప్పటికి నందన దివ్యవాటిలోని భూరుహములు పూవులు పూయుట సహజమే యైనను శిశిరమున పుష్ప విహీనములైన మహీరుహములు నవాబ్దసఖి అనురాగమహిత క్రియలవలన సుమనోమనోజ్ఞములయినవని కవి చమత్కరించినాడు.

ఇక కొంగ్రొత్త పోకడలకు మచ్చునకు చూడుదీగేయము:

"తెలుగు నింగి దారులలో

వెలుగు పులుగు రెక్కలార్చి

చిమ్మివై చె తరతరాల
చిక్కని చీకట్ల నెల్లె”

ఎంత చక్కని శబ్ద చిత్రణమో, ఎంతటి భావగర్భితకృతియో చూడుడు. ఇటువంటి శబ్దచిత్రణములు చేసి మనసును రంజింప జేయుటలో ఈకవి ఘటికుడు.

సాధారణముగా ఈ కాలములో ప్రతిభావంతులయిన కవీంద్రుల ననుకరించేవారే సామాన్యముగా నవకవులనేకులు. కాని దాశరథి అను కరణశీలి కాడు. అతనిదారి అతనిది. ప్రజ్ఞతో తాను మలచుకొన్నదే తన త్రోవ. అందువల్లనే ఇతడు తెలంగానాలోని కవులలో అగ్రగామియై వారికి ఆదర్శప్రాయుడును, అనుకరణీయుడును అయినాడు. ప్రకృతము తెలంగానా నవ్యయువక సాహిత్య రాజ్యమున కధిపతి యతడు; తెలంగాణపు వైతాళికుడు.

కవిత్వమునకు ప్రధానమయినది భావావేశము. ఇది దేశాభిమాన పూరిత కవిత్వమునకు ప్రధానలక్షణము. ఇది దాశరథి కవిత్వములో పుష్కలముగ నున్నది. దేశాభిమానోద్దీపక కావ్య బహుళమయినదే ఇది వరలో చెప్పినట్లు ఈ “మహాండ్రోదయము”. ఈ గ్రంథములోని ఖండ కావ్యములు తెలుగువారి హృదయ కుహరములలో పూర్వాంధ్ర చారిత్రక స్మృతులు రేపి దేశాభిమాన ప్రదీప్తిని గలిగించు దీపకళికలు. ఈ గ్రంథములో ఇతరములైన ఖండకావ్యములును లేకపోలేదు. కాని పై నుడివిన యట్లు “మహాండ్రోదయము” ఆంధ్రావని నవతరింపవలసిన మహాండ్రో

దయ సౌభాగ్యలక్ష్మికి మంగళ ప్రబోధగీతిక; నిండారు భక్తి సంభరిత హృదయముతో నీ యువకవి యెత్తిన సాహిత్య నీ రాజనము. మహాంధ్రోదయ మెప్పుడగునా యని యువ్విళ్ళూరుచు ఆత్రముతో ఎదురుచూచుచున్న తెలుగువారికీ కృతి హృద్యమయిన అమృత రసగుళిక.

దాశరథికి తెలంగానా మీద గల భక్తియు, రక్తియు అనుపమానమైనవి. తెలుగు దేశమన్న, అందునను తెలంగాణమన్న ఒక లుబ్ధినిగిపోవు ఉత్కట భావాచేషపరుడు. “నా తెలంగాణ కోటి రత్నాల వీణ” యట. తెలంగాణ మన్న అతని కంత మమత, అతనికంతటి గాఢానురాగము. కాదామరి, అతడా వీణ మీటి ఎన్ని నూతన రాగములనో పలికించినాడు. ఎన్ని విసూతన మనోహర గీతికలనో పాడినాడు. తెలంగాణము అతనిని వలచి వలపించిన “సౌందర్యసీమ”; “కోటి అందాల జాణ.” తెలంగాణా విముక్తిని సాధించుట కతడును యోధుడయినాడు; పలువాములు పడినాడు; కడకు దర్పముతో విజయపతాక నెగురవైచి “తెలంగాణా విముక్తి”ని కంఠము సారించి పాడినాడు. కష్టములతో కుమిలిపోయిన హృదయ మగుటవల్ల పాటలో కొంత వాడిమి, వేడిమి, పలుకులో కొంత పారుష్యము చొప్పడినను పాట మాత్రము రస పరిపూర్ణమై పాఠక హృదయరంజనము కావించుచు కర్ణపేయముగ నున్నది. తెలంగాణా చారిత్రక గాథను హృద్యమయిన కవితలో గర్భితముకావించి పాఠకుల కందిచ్చినాడు కవి. తన తెలంగాణమును పెట్టిన బాధలకు కడుపు ఎంతగానో మండి మల్లాడక పోయినచో వచ్చేదా ఈ క్రింది చరణాహతి ?

“విషము గుప్పించినాడు నొప్పించినాడు
మా నిజాంరాజు జన్మ జన్మాల బూజు.”

“ప్రాణము లొడ్డి ఘోర గహనాటవులన్ పడగొట్టి మంచి మా
గాణములన్ సృజించ నెముకల్ మసి జేసి పొలాలు దున్ని బో
షాణములన్ నవాబునకు స్వర్ణము నింపిన రైతుదే తెలం
గాణము రైతుదే.....”

అని కవి విజయదర్పముతో ఉద్వేషించుచున్నాడు. కవిది వశ్య
వాక్కు. అది యన్యథా ఎట్లగును ? ఈ మహోదయమును కోరియే కవి
“విప్లవ శంఖ” మొత్తినాడు ;

“.....తెలుగు బాబులు నిద్దుర మేలుకోగ పో
రాటము సేయగా, కరకు రాచరికమ్మును కూలద్రోయగా
కోటి గళాల నొక్కకడ గూరిచి.....”

పాటలు పాడినాడు. తన కోర్కె సఫలమైన పిదప ఇప్పుడతను
చున్నాడతడు :

“కలిపి వేయుము నా తెలంగాణ తల్లి
మూడుకోటల నొక్కచే ముడి బిగించి.”

“కోటి తమ్ములకడ రెండు కోట్ల తెల్ల
టన్నలనుగూర్చి వృత్తాంత మందజేసి
మూడు కోటల నొక్కచే ముడి బిగించి.”

అని అలపించు చున్నాడిప్పుడు ఈకవిశేఖరుడు. మహాంధ్రోర్వరసు
సాధించు సాధనలో ఈ కవికుమారుని ఉద్బోధ ఇది :

“కృషికుల్ కార్మికులెల్ల రొక్కటిగ సంగీతమ్ములంబాడు డు
డున్మిషితాంతః కరణమ్ములన్ తెలుగుభూమింగూర్చి.....

.....

విషతుల్యంబగు భేదభావములు పృథ్విన్ మాసిపోనిం డహో!”

ఎంతటి గాఢ దేశభిమానము : మహాంధ్రోదయమున కెంతటి
ఉత్కంఠ ! అందువల్లనే అతనికి—

“తెలుగు ఊరులు
తెలుగు వారలు
ప్రతిఫలించే మహాకావ్యం”

కావాలి, అది—

“.....నవశరీష
ప్రసవ మంజుల భావ గుంభిత
కావ్యరాజము నవ్య జగతీ
సవ్య మార్గ ప్రదర్శకము”

కావాలి. అతని యకుంత విశ్వాస మెట్టిదో చూడుడు :

“నవయువక రక్తనాళాల నడుమ పారు
నూత్న చైతన్యధార.....”

అనే నూనెతో

“చీకటులు నింపుకొన్న మృతాన్ని కరంధ
మీ ఇలాగోళకమ్ము వెల్లింతు నేను”

అనుచున్నాడు. ఇంతటి గాఢ విశ్వాసముగల కవి యభీష్టము నెర
వేరకుండు పెట్టు :

“మహాంధ్రోదయము”లోని దాళరథి కావ్యము లన్నియు దేశాభి
మానపూరితము లయినవే. ఈ కావ్యజలదము లన్నిటిలోను ఆంధ్రదేశ
చారిత్రక సంగతులు తటీల్లతలట్లు మిరుమిట్లు గొలుపుచు మెరసి మన
హృదయాకాశమును రేఖా బహుళమైన పురాతన చారిత్రక దీప్తితో ఉత్తేజి
తము కావించి ఉల్లాసము కలిగించుచుండును. తత్త్వ స్మృతిజన్యమైన
దర్పానుభూతి మనకొక నూతన చైతన్యము సుద్దీపింప జేయుచుండును.

కవికి భావావేశమున్నంత మాత్రాన చాలదు. మధువులోని మధురిమ
వలె అది పాతక హృదయమును రంజింపజేయగల చతుర రసవత్కవితా
స్పష్టిలో లీనమై యుండవలెను. “అదోషో సగుణో సాలంకారౌ శబ్దార్థౌ
కావ్యో”మృనియే ప్రాచీనాలంకారికుల కావ్యలక్షణము. దోషరహితముగను,
అలంకార యుక్తముగను, గుణభరితముగను నున్నదే కావ్య మన్నమాట
విజము. కావ్యమునకు ప్రధానమైనది చమత్కారము. చమత్కారములో
గుణ శబ్దాలంకారములు మొదలుకొని రస ధ్వనుల వరకుగల కవితా గుణ
ములన్నియు ఇమిడి యున్నవి. రేచెర్ల సింగభూపాలుని అస్థానకవియైన
విశ్వేశ్వర కవి చంద్రుడు తన చమత్కార చంద్రికలో చమత్కారము
విట్లు వివరించుచున్నాడు :

“చమత్కారస్తు విదుషాం ఆనంద పరివాహకృత్
గుణం రీతిం రసం వృత్తిం పాకం శయ్యాం అలంకృతీమ్
సప్తైతాని చమత్కార కారణం బ్రువతే బుధాః”.

లోకోత్తరాష్ట్రాదమును గలిగించునదే చమత్కారము. దీని ననుసరించి వచ్చినదే జగన్నాథ పండితరాయల కవిత్వ నిర్వచనము - “రమణీయార్థ ప్రతిపాదక శబ్దః కావ్య” మ్మని (రమణీయతాచ లోకోత్తరాష్ట్రాద జనక జ్ఞానగోచరతాః లోకోత్తరత్వం చాష్ట్రాదగతః చమత్కారా పరపర్యాయః అనుభవసాక్షికో జాతివిశేషః.) కవిత్వములో చమత్కారము లేకపోయినను నవ్యత లేకపోయినను అది పాఠక హృదయ ఆకర్షకమును గాదు ; రంజకమును కాదు. శబ్దములు ప్రాతవేః ఎందరు కవులో ఇదివరకు వాడినవే. వాటి యర్థములును రూఢములై ప్రాతబడినవే. కాని కవి తన ప్రతిభా విశేషముచేత, తన ప్రజ్ఞా వైభవముచేత చిత్ర విచిత్ర కల్పనాలంకార రీతుల “ముత్తైపు సరులు పోహళించిన లీల తమ లోన దొరయు శబ్దములను కూర్చి” ఆ ప్రాతమాటలకు ఒక క్రొత్త శోభను, కవిత్వమున కొకవిధమైన నవ్యతా మధురిమలను సమకూర్చును.

ప్రాచీనాంధ్ర మహాకవులు ఎన్నెన్ని చమత్కార కల్పనలనో చేసినారు. సాధారణ కవులు వారి ననుకరించి త్రొక్కినదారులే త్రొక్కి, చేసిన కల్పనలనే చేసి, తొడగిన తొడవులే తొడిగి - తుద కన్నిదారులు, అన్ని పరికల్పనలు ముగిసి పోయిన మీదట నవ్యతా గుణముకొరకే వారు గర్భ బంధ కవిత్వములలోనికి దిగినారు. దానితో కావ్యములు నీరసములై కవితాగుణ మంతరించి యెన్నికలోను, మన్నికలోను నికృష్టములైనవి.

కాని అధునికాంధ్ర కవిచంద్రు లా పంథను మార్చి రసావిష్టములైన క్రొం
గ్రొత్త నమాన, పద బంధములతో తెలుగు కావ్యసుందరికి క్రొత్త శోభను
వెలయించినారు. ఈ విధమైన నవ్యాలంకార పదబంధ చమత్కారము
దాశరథి కవితనిండ మెండుకొనియున్నది. ఈ యుదాహరణములు
చూడుడు : “వెలుతురు బాకు తాకిడికి విచ్చిన చిక్కని కాలరాత్రి”; “ఆవే
ళములేని ఈ బ్రదుకు పీఠుల వెచ్చని దీప మాలికా పేళలకాంతి నింపు
దము పెక్కు తరాల తమమ్ము లింకగన్”; “మధుమానము హాస మొనర్చి
నట్లు”. ఇంకను ఈ క్రింది చరణములు గాంచుడు :

“నాడు మానవతీ నయనమ్ములందు
నాగసర్పాలు బుసకొట్టి నాట్యమాడె”.

“పడతి చూపులోన బాణాలు పదనొత్తి”.

“శిశిర వాత ఘాత జీర్ణమైన
నగ్నతనువులందు అగ్ని చేలమ్ములు
కట్టుకొనె పలాశగణ మదేల ?”

అచ్చపు తెలుగు బిడ్డడు దాశరథి. ముచ్చటయిన ఈతని తెలుగు
పలుకుబడి చూడు దీ క్రింది చరణములలో :

“.....నిప్పుల్ గ్రక్కు ఫాలాక్షిలో
పిడుగుల్ పిల్లలు పెట్టుకొన్నటు మహా మేఘావళి గర్జనల్
చెడుగుళ్లాడి భయమ్ము గొల్పునటు దోచెన్ శంభుడక్కాధ్వనిన్”.

ఈ గ్రంథములో క్షమామూర్తి, కాపయశాయకుడు, కపోతీ నందే శము, శిల్పి మొదలైన రసవత్కృతు లనేకములు. చదివి, ఆనందింప వలసినవే. ఒక్కొక్క కావ్య మొక్క విరిసోనవాన. ఇందలి పద్యములు వజ్రాల తునకలు; పలుకులు కప్పురపు బిలుకులు. దాశరథి కవితాధార అనర్గళమై గంగాధురీ సవ్యశమైనది.

నాకువలెనే దాశరథికిని “విశాలాంధ్రము” కంటె “మహాంధ్ర” పదమే రుచించినది. ‘విశాలాంధ్ర’కన్న ‘మహాంధ్ర’భిధయే పరిగ్రాహ్య మేమో. తిలింగకూడ యోజింపదగినదే.

మూర్తిభవించిన తెలుగు తనమే దాశరథి. అతడు మహాంధ్రోర్వర నున్న తెలుగువారి కందరికి మంగళాశంసనముగా సమర్పించుచున్న ఉపద ఈ “మహాంధ్రోదయము”.

ఇంకను చక్కని కావ్యములు రచించి దాశరథి సాహిత్య సేవా సముదీరుడై పేరు ప్రతిష్ఠల నార్జించి వర్ధిల్లవలెనని కోరుచున్నాను.

మద్రాసు, పురళవాకము,
మన్మథ జ్యోష్యము.

కృతజ్ఞతలు

‘అగ్నిధార’ ‘రుద్రవీణ’ మున్నగు కావ్యాలద్వారా తెలంగాణా సాహిత్య జగత్తులో నూత్న శకాన్ని స్థాపించిన మహాకవి శ్రీ దాశరథి గారు గడిచిన నాలుగేండ్లనుండి భారతి, ఆంధ్రపత్రిక, కృష్ణాపత్రిక, స్రవంతి మొదలగుపత్రికల్లో ప్రచురించిన పద్యావళిని సంపుటికరించి ‘మహాంధ్రోదయం’ గా ప్రకటిస్తున్నాము. ప్రాచీన అర్వాచీన విద్వజ్జనుల ప్రశంసలకు పాత్రములైన దాశరథిగారి పద్యాలను ప్రకటించే భాగ్యం కలిగినందుకు తెలంగాణా రచయితల సంఘం ఎంతో గర్విస్తున్నది.

‘మహాంధ్రోదయ’నికి దయతో ప్రస్తావనలు పలికిన సరససాహిత్య మూర్తులు, ఆంధ్ర, మైద్రాబాదు ముఖ్యమంత్రులు అగు శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి మరియు శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావుగార్లకు కృతజ్ఞతాభి వందనములు. బృహత్పీఠిక సమకూర్చి కావ్యశోభను ఇమ్మడింపజేసిన సుప్రసిద్ధ చారిత్రకులు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారికి మా నమో వాకములు. కావ్య ప్రకాశనంలో విశేషంగా తోడ్పడిన శ్రీ ఉరుపుటూరి రాఘవాచార్య, శ్రీ కపిల కాశీపతి, శ్రీ కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి, శ్రీ వేమూరి ఆంజనేయశర్మ గార్లకు ధన్యవాదములు. చిరంజీవులు అన్నపూర్ణ, విద్యా సాగరులకు ఇటీవల జనగామలో జరిగిన వివాహ సందర్భాన ఈ గ్రంథ ముద్రణకు కావలసిన ధన సహాయం చేసిన శ్రీయుతులు చీల రాజయ్య (జనగామ), మంచాల నారాయణ (భోన్గిరి) గార్లకు కృతజ్ఞతలు.

అందమైన ముఖచిత్రాన్ని అందించిన చిత్రకారులు శ్రీ వేంబు
గారికి, గ్రంథాన్ని సర్వాంగ సుందరంగా ముద్రించిన అజంతా ప్రింటర్సు
వారికి కృతజ్ఞతలు.

తెలంగాణా రచయితల సంఘం }
హైదరాబాదు.
1-9-1955 }

ఇట్లు
సి. నారాయణరెడ్డి
ప్రధాన కార్యదర్శి

ఆ శీ స్స లు

చిరంజీవులు అన్నపూర్ణ విద్యాసాగరుల
వివాహ మహోత్సవ సందర్భమున

ప్రణయ మనెడు కుసుమ వల్లరి హృదయాల
వందితులను ప్రాకి బ్రతుకులందు
నవ వసంత కాంతి చవుకశింపగ జేసి
తరుణదంపతులను తన్నుగాక.

ఒకరికొక్కరూత నొసగి అనంద సౌ
ధాగ్రభూమి చేరుటవసరమ్ము ;
ఏకతాబలాన కెనయగు బల మెద్ది ?
జగతి సర్వకార్య సాధకమది.

శిలలలో సుధాధునుల నూర్పు సాహిత్య
వై భవమ్ము తెలియవలయు మీరు
ఇరుకు గదులవోని ఈ జీవితమ్ములు
గగనములయి విరియ గలుగునటుల.

తెలంగాణ

కోటి తెలుగుల బంగారు కొండక్రింద
పరచుకొన్నట్టి సరసులోపల వసించి
ప్రొద్దుప్రొద్దున అందాల పూలు పూయు
నా తెలంగాణరత్న రంజితవల్లి.

ఎల్లొరా గుహలందున పల్లవించి
జేయిస్తంతాల గుడిలోన విరులు పూచి
శిల్పి యులిముక్కులో వికసించినట్టి
నా తెలంగాణ, కోటి అందాల జాణ.

మూడు కోటల దేవతామూర్తులందు
కోటిమంది వసించెడి హాటకావ
నీ మహాఖండ మీ రమణీయభూమి
నా తెలంగాణరేమ, సౌందర్యసీమ.

మూగవోయిన కోటి తమ్ముల గళాల
పాట పలికించి కవితాజవమ్ము కూర్చి
నా కలానకు బల మిచ్చి నడపి నట్టి
నా తెలంగాణ కోటిరత్నాల వీణ.

మ హాంధ్రోదయం

“చిమ్మచీకటిలో తూర్పు నెమ్మెమీద
దివ్వె యొక్కటి వెలిగించి, రువ్వినావు
వెలుతురుల బాకు నాకాశ వీధిలోగ
ఎవరవయ్యా ? ప్రగాఢ సౌహిత్యమూర్తి !”

“సీ వెరుగవె శ్రీరాముడ
నేను మానవుడనె లెమ్ము
విద్రాణాంధ్ర ధరాస్థలి
నేడు మేలుకొల్పగలను.

వెలుతురుబాకు కాకిడికి

విచ్చిన చిక్కని కాలరాత్రి గుం
దెల జిలుజిల్లునన్ రుధిర
నిర్దురి పారె, దిగంగనా ముఖ
మ్ముల నవకుంకుమ ప్రభలు
మొల్చెను రామరమొగ్గ లట్లు, త
ల్పులు తెరువుండు, రండు,
పిలుపుండు కయించినవారి నెల్లరన్.

చరుణీ సుందర దంత ఘట్టన లసత్
తాంబూలరాగ ప్రళా
స్ఫురణీ యాధరబింబ మట్టు లదిగో
సూర్యుండు ప్రాచీ ధరా
ధర కూటాగ్రమునందు కూరుచుని
సౌందర్యమ్ము చేకూర్చె ను
ర్వరకున్; నిద్దురతెమ్ము బానిస
జనంబా : సుప్రభాతంబిదే."

అని యా మానవు డెవ్వడో తెలుగు
 పద్యాలందు ప్రాధాత నూ
 రన గీతాదళి పాడి మేల్కొలుప
 నేత్రాల్ విచ్చి తొల్పారి వె
 ల్లను దర్శించిరి తెల్లగా, భయద
 రాత్రుల్ వోయి ఇన్నాళ్ళ కిం
 టిని, ఇట్లాదిని, పిల్లజెల్లలను
 గంటిన్ స్వర్గసౌఖ్యముగా.

నా తల్లి కృష్ణవేణమ్మ కన్నీరొత్తి
 కొనుచు నాపై ప్రేమ మినుమడించె
 గోదావరమ్మ సమ్మోదమ్మతో నాకు
 ముఖమార్జనకు జలమ్ముల నొసంగె
 తుంగమ్మ తన పైటకొంగుతో నా మోము
 తుడిచి నిద్దుర చిన్నె లడచివేసె
 పెన్నమ్మ తన పయఃపీయూషము నొసంగి
 ఆకలి మంట చల్లారగొట్టె

మూడు చెరగుల నేలల మూడు కోట్లు
ముడివడిన యట్లు కన్నులముందు తోచె;
అందలము నెక్కి, చూవజ్ఞనా? మెచ్చ
సుందరోషన్ను వచ్చె వసుంధరకును.

అంధకార శయ్యాగృహ
మందు గురకవెట్టు జగతి
సముజ్జ్వల ప్రభాత పా
త్రమున ప్రభామధువు గ్రోతె.

నిద్దుర మేల్కొనెను జగతి
నిశా విశాల కారాగృహ
నిగళ గళ ఘటంఘటలు
నీరవమ్ము లయ్యె నేడు.

తెలుగు నింగి దారులలో
వెలుగుపులుగు రెక్క లార్చి
చిమ్మివైచె తరతరాల
చిక్కని చీకట్ల నెల్ల.

తెలవారుట కన్న నాకు
గల కాంక్ష మహాంధు లేదు
ప్రతిమనిషి కరాలు సాచి
భర మూచి ధరిత్రి నేలు.

ఎన్నాళ్ళకు తెల్లవారె :
ఎన్నాళ్ళకు కన్నుదూరె :
వెలుగు, వెలుగు, వెలుగు, వెలుగు :
తెలుగు, తెలుగు, తెలుగు, తెలుగు :

ఏది కాకతి ? ఎవతి రుద్రమ ?
ఎవడు రాయలు ? ఎవడు సింగన ?
అన్ని నేనే, అంత నేనే,
వెలుగు నేనే, తెలుగు నేనే :

అరిగిరస్సుల నుత్తరించిన
అలుగు నేనే, తెలుగు నేనే :
అఖిల జగములు చుట్టి వచ్చే
పులుగు నేనే, తెలుగు నేనే :
తెలుగు నేనే, వెలుగు నేనే :

నాకు కావలె నహారీష
ప్రసవ మంజుల భావ గుంభిత
కావ్యరాజము, నవ్యజగతీ
సవ్య మార్గ ప్రదర్శకము.

శ్రమిక హృదయాంర ర్మహా చిడ
భాగ్ని ఉరుకులుపెట్టు దారులు,
కృషిక సీర నిశాత ముఖమున
క్రమిన్మి నట్టి పొలాల బారులు.

తెలుగు ఊరులు
తెలుగు వారలు
ప్రతిఫలించే మహాకావ్యం
నాకు కావలె, నాకు కావలె.

నాకు కావలె మహాంధ్రోర్వరః
రండి అన్నల్లార తూరుపు
చారి కెదురుగ ద్వారబంధము;
మనిషి మనిషి మనస్సు దారుల
రాగబంధము, రాగబంధము.

భగభగ దీమికా తత చనుర్య ప్రభా

ధనులు నా కనులలో కనుము, కనుము

రమజీయ కాకతి రాజ్య ఘంటా ఘణం

ఘణలు నా గళములో వినుము, వినుము

వినుము ఛాణంధణద్ విద్యాపురీ రాజ

భేరిక నాడు హృత్పీఠభూమి,

కనుము కావయనాయకుని శౌర్యదావాగ్ని

నా లేఖిని ముఖాంతరమునందు,

నా తెలంగాణ దిగ్విగతములదాక

పరచినట్టి జ్యోత్స్నామయ ప్రథలలోన

పోతకవినుండి నాదాక పొంగి పొరలె

కావ్యవారాళి; కనుము, లోకమ్మునందు.

నేనురా తెలంగాణ నిగళాలు తెగద్రొబ్బి

ఆకాశమంతయే త్తరచినాను,

నేను రాక్షసి గుండె నీరుగా వద్యాలు

పాడి మానవుని కాపాడినాను,

నేను వేస్తంధాల నీడలో నొక తెల్లు
 తోట నాటి సుమాల దూసినాను,
 నేను పోతన్న చిందిన సుధా విప్రుష
 మ్ములు నా కలమ్ములో తోసినాను

కోటి తమ్ములకడ రెండు కోట్ల తెల్లు
 టన్నలను గూర్చి వృత్తాంత మందజేసి
 మూడు కోటుల నొక్కపే ముడి బిగించి
 పాడినాడ మహాంధ్ర సాధాగ్య గీతి.

నా యింటి చిన్నది, నడుమునన్నముది, క
 న్నుల తెల్ల సిగ్గులు మొలకలెత్త
 నావైపు సూచి నక వలపించుకొన్నది
 పారకాలంపు సాధాగ్యగరిమ,
 క్రొత్తనాటి వెలుంగు కూడగట్టిన యట్టు
 లంగరమ్ముల జుత్తు నొత్తి కట్టి
 తెలుగు సింగరాలు తలబ్రాలుగా జార
 వూలు ముడిచి ముద్దరాలు వోరె

నవ్వుల వెలార్చి నా యింటి నడుమ సోర
దీపమును కూర్చి పెట్టిన తెలుగు పిల్ల,
కన్నడము కన్నడంవని కవనలక్ష్మి,
రసభర విజృంభమాణ పూర్ణ కుచకుంభ.

నాలో ఆంధ్రసరస్వతీ పద
సువర్ణ స్వచ్ఛ మంజీర నా
దాలన్ నింపి కవిత్వ భూరుహ
సుమాంతర్ బంధరీ గీతికా
జాలమ్మన్ పలికించి మించి
తెలుగుం జండాలు దిగ్భిత్తికా
గ్రాలన్ గ్రాలగ ఇల్లు చేరినది
ఆంధ్రశ్రీ మహాలక్ష్మియై.

ఈనాడు మహాద్భోదయ
మైనది, కోట్లాది జనము
తెలుగు లక్ష్మి పాదాలకు
వెలుగుల పారాణ నిడిరి.

కోటి గొంతులు

మామిడి పాడినట్లు, మధు
 మాసము హాస మొసర్చినట్లు, శ్రీ
 రాముని ప్రాణదానమున
 రాగితెల్లల యింటిలోని ఆ
 రామము పూలతో, ఫల
 భరమున వంగిన భూజరాజితో
 ప్రేమముతో, మృదు ప్రణయ
 రేఖలతో, అనురాగ కాంతితో.

ఓదుగల్ కోటపై ఒలసి యాడిన నాటి
 తెల్ల జెండా నేడు తిరిగివచ్చె,
 రాజరాజనరేంద్రు రతనాల మేడ వి
 చ్చిన తెల్లవెల్ల వచ్చినది మరల,
 కృష్ణరాయలవారి ఉష్ణీషమును బోలి
 తెలుగు భానుడు నేడు తెలివిదేరె,
 ముసునూరి కాపన్న మును ఢిల్లీ సులతాను
 గెలిచి రాష్ట్రము గొంట తెలిసె నేడు,

రలులు వాలించియున్న నా లెలుగు జనము
ఉన్నతోన్నత పర్వతాలో యనంగ
రలులు పైకెత్తి రమ యింటి రలువు తెరచి
కాపురమునేయ మొదలిడ గలిగినారు.

కోటి గొంతులు విచ్చి మేటి తెలంగాణ
జోహారులను పల్కొజొచ్చె నేడు,
మంజు మంజీరా కుమారి రాజకుమారి
వోరె నీటుగ తెల్ల పొంగు సూపె,
వేకంబముల గుడి ప్రిదిలిన రస గాథ
మరచి క్రొత్త వెలుంగు పరచె చెనల
ఎనమిది మండలా లేక కంఠమ్మున
తెల్ల రాష్ట్రమునకు దివ్వెరెల్లి .

మంగళారాత్రికమ్ముల పొంగిపోయె;
అంద్రరాష్ట్రము వచ్చె, మహాంద్రరాజ్య
మేరుపడు రోజు పొలిమేర జేరి నిలిచె
నా తెలంగాణతల్లి ఆనంద పడగ.

కష్టాలే బ్రతుకై తెలుంగులకు
 సౌఖ్యం చింతయున్ లేని ఈ
 చుట్టానప్పట్ట యుగంబునం చుదయమంచున్
 రాష్ట్ర మంధోధరా
 శిష్ట ప్రాద్విశ సంధతారముల
 విశ్లేషించి బాలార్కు డు
 త్కృష్ట స్వీయ కరాంచిత ప్రథలతో
 దేదీప్యమానుండుగాన్.

చలమగు ముష్టిబంధమున
 బ్రద్దలుగొట్టి తరాలనాటి ర
 త్తుల పెను బైదు, దాస్యమును
 తుత్తునియల్ పొసరించి క్రొత్త పె
 ల్లాల జలకమ్ము లాడి తనరున్
 తనవారల కిచ్చారండు కా
 వలె నని పట్టుపట్టి పెర
 వారల కాండ్రుడు దారి చూపెనున్.

ఛాపరాష్ట్రమటన్న వాంఛిలము
 నుత్పాదించి మా తెల్లువా
 ఛాపరాష్ట్ర కరుణగాక నిజమౌన
 క్షేయ కవివించినన్
 లోకం బందక నుద్యమించి గెలిచెన్
 లోకంబు హర్షింప ప్ర
 త్నాదం బిన్ని దినాల కైనది స్వరా
 క్షోద్యాన భాగంబునన్.

కృషికుర్ కాత్మికు లెల్ల రొక్కటిగ
 సంగీతమ్ములం బాడు డు
 నిర్మిషితాంతఃకరణమ్ములన్ తెలుగు
 భూమింగూర్చి, ఆనందపున్
 చవర మొత్తుడు, స్వీయ రాష్ట్ర జనతా
 సౌఖ్యార్థమై త్రావుడీ :
 విషతుల్యం బగు భేదభావములు
 వృద్ధిన్ మాసిపోనిం డహో:

నా తెలగాణ, కోటి రథ

నమ్ముల వీణ మహాండ్రరాష్ట్ర సం
గీతము పాడె నేడు, పలి

కించెను మూకగళాలు కోటి; ఆ
శా తరుణమ్ము జీవితము,
సఖ్యమునన్ విలసిల్లు సౌఖ్యమన్
గీతము తెల్లువారి గిలి
గింతలువెట్టగ వీను సోకెడిన్.

అరుణోదయ మిది మూడు

న్నర కోటి తెలుంగు జనుల నానాటి నిశా
వరణమ్మున; విరచింపుడు
తరుణీ తరుణులు : విభాత చరుణారుణిమల్

కోటి కంఠాలతో తెలుంగులు సతమ్ము
అండ్రరాష్ట్రావతరణ శుభావసరము
గోరుచున్నారు; కలిసిపో గోరుచుండు
రగ్రజులతోడ పీల్చె నయంత వడిగ.

శిల్పి

చాగిలదీని ఈ కతన

శైల శిలాపతి పైడి తీవెగా

లాగెద వెట్టులన్న నటులన్;

శిలకే గిలిగింతగా ఎలో

రా గుహలన్ మలంచిన

విలాసపు నీ యులి ముక్కులోపలన్

దాగిలిముచ్చలాడె నవతా

విలసత్ కవితావరాహముల్.

రాలు వరాలు చేసెడి
 విలాసము నీ యులిలో కుదించి, బే
 వాలయ గోపురాగ్రముల
 యందు కళామతి పెంచి, పర్వతా
 గ్రాల సురాంగనా నటనకై
 రసశాలలు సంతరించి, బా
 వ్యాలకె రూపుదించిన
 మహామతి ! శిల్పరశా పురోగతీ !

విను గని కొండలన్ని రమణీ
 కుచపాళికలై కపోలమో
 హస ఫలకమ్ములై భ్రుకుటులై
 కుటిలాలక జాలమై సురాం
 గనలయి రూపుదిద్దుకొనగా
 ఉలితో అమృతమ్ము చల్లి జీ
 వనములు పోసిపోయెదవు,
 బ్రహ్మపు శిల్పికులావతంసమా !

మహాంధ్రోదయం

సుత్తెల దండి దెబ్బలకు
 స్కైస వొండల పిందు రెల్ల నో
రెత్తి ఎలుంగువెట్టె 'నిపు
 డీ వెటువంటి మనోజ్ఞరూపకం
బెత్తు చుటన్న నెత్తమటె !
 ఎందుల కిట్టుల చుట్టిమట్టిగా
మొత్తైవవోయి శిల్పికుల
 భూషణ ! శైలశిలా ప్రపేశణా !'

చెక్కిన రాతి కంటములు
 చిందెడి మంజుల మోహన స్వరా
లుక్కు నరాలపై పలుకు
 తొత్తిన రీతి ధ్వనించు నంట ! ఏ
రెక్కలతో ఉలిన్ గిలక
 రించితివో శిలపై కళానిధి !
అక్కట ! రాతిలో హృదయ
 మద్దితివో రసరాగ సృష్టికై . . .

వెన్నవలెన్ కరంగును
 స్రవించును వెచ్చని కంటినీటిగా
 నిన్నగపాళి, క్రొమ్మెలుగు
 లీనుచు శిల్పకళా విలాస సం
 పన్నల గుల్కు నీ యులిని
 బట్టిన మోహన బాహుదండమున్
 గన్నపు డెల్ల; ఎంత మొన
 గాడవురా శిలనే కరంచగా ! .

ప్రతి విరారశిలయు ప్రతిమయై వెలుగొందు
 పడతివోలె కులికి వలపు రేపు
 నీ కరావలంబ నిభృత మైనపుడెల్ల
 రాతిరాతిలోన నాతి తోచు :

మంగళగీతి

మంగళగీతి పాడెద

హిమాచల శృంగ సరత్ సురాపగా
భంగ తరంగ రంగముల

పాదము యాని నటించు జాల సా
రంగధరున్ విసీల చికు

రమ్ములలో ధరియించినట్టి భ
స్మాంగుని ఫాలవేత్రము

నవాగ్ని కణమ్ముల జిమ్ము దారులకా.

కుంకుమ చిల్కరింతు నిదిగో :

పరిగర్జిత మేఘ మాలికా

పంకిల రోదసీకుహర

భాగ దివాంధ భయంక రార్థటి

సంకుల కాళరాత్రి తెర

జారిన నాటనకాల వంటి ప్రా

గంకమునన్ మదీయ ఘుస్ప

కారుణ హస్త తలద్వయమ్మునన్.

వెచ్చని మొల్లపూలు కురి
 పింతును కైశర శీతవాత ఘా
 తోచ్చలి తాతికుష్క లతి
 కోద్గత నగ్నతతో చెలంగు ఈ
 గచ్చ పొదల్ గలట్టి వన
 కన్యక భాన్యముభాంగజమ్మనన్
 పచ్చని మాధవ ప్రభువు
 బాహువు రెత్తిన పూలబుద్ధితో.

వెన్నెల కాగడాలకు
 ద్రవించెడి చీకటి కొండపైన కూ
 ర్చున్న అనంత తారకలు
 రొప్పుచు రోజుచు జారివచ్చి ఈ
 పున్నమనాటి చెంగలువ
 పూవులవోల్ వికసించెనో : యనన్
 మిన్నులు దించి తెచ్చెదను
 నిమ్మ జలాశయ గర్భధామికిన్.

ఘహంప్రదయం

నటస్వమి

చరమ గిరికూట భాగాన తెరచినారు
నాట్యశాలలు; సంధ్యా పినాకపాణి
ఘల్లుఘల్లున కొళ్ళకు గజ్జెకట్టి
యాడి లోకాల నాడించు నవసరమున.

బాలచంద్రుడు శృంగాలు పంచికొనగ
చెంగుచెంగున గంగమ్మ నింగి తెగయ
నాగసర్పాలు దాహాన నాల్గు సాచ
నాట్యమాడెను సంధ్యా పినాకపాద.

ఖర్వమైపోయె కైలాస పర్వతాలు,
మేరుదాపము వంగి కంపింప దొడగె,
పాణినీయాలు డమరు కచ్చాన వలికె
నాట్య మాడగ సంధ్యా పినాకపాణి.

భూత భేతాశ గణములు చేతు లెత్తి
తలలు విరబోసి ఎగసి నృత్యాలు చేసె;
తన్మయంబయ్యె బ్రహ్మాండ తండ మెల్ల,
అనుకరించెను శివుని పాదాభినయము.

శివుని పాలాన పెద్ద కార్చిచ్చు లేచి
గగన కబరీభరమ్మును కప్పకొనగ
చెంగుచెంగున నెగయు సారంగ మొకడు
శివ శిరశ్చంద్ర కేదారసీమ దోచె.

సగము దేహాన పర్వత సార్వభౌమ
పుత్రికారత్న మందాలు ప్రోదిసేయ
సగము దేహాన విషనాగ భుగభుగముల
నాకు కనుపించె సంధ్యా పినాకపాణి.

కుడిహస్తమున శూలమెత్తి పది
దిక్కుల్ పిండిగా డక్క చ
ప్పుడు గావించె మరొక్క హస్తమున;
నిప్పుల్ గ్రక్కు ఫాలాక్షిలో
పిసుగుల్ పిల్లలు పెట్టుకొన్నటు మహా
మేఘవళి గర్జనల్
చెరుగుల్లాడి భయము గొల్పునటు
దోచెన్ శంభు డక్కాద్వనిన్.

గుండెలో దీపాలు

ఈ విధిలాలయమ్మున
జనించిన చిక్కని శర్వరీ తమో
రాశి శిఖాగ్రసీమ పదరా :
ఒక దీపము పెట్టివత్తము; ఆ
వేళములేని ఈ బ్రదుకు
వీధుల వెచ్చని దీపమాలికా
వేళలకాంతి నింపుదము
పెక్కుతరాల తమమ్ము లింకగన్.

ఈ దీపములచుట్టు చీకటులు
 పోనేలేదు, దయ్యాలటుల్
 పాదులకట్టుచు కూరుచున్నవి;
 విశాపక్షింద్ర పక్షము లెం
 తో దూరానకు గాలివీచినవి,
 ముద్దుల గుల్కు దీపములం
 దేదో చల్లదనము ప్రాకినది,
 లెమ్మి ! వేడి పుట్టింపగన్.

దూరదూరాల దీపాల తోరణాల
 భరతవీరుల నెత్తుటి వరద కలదు;
 అందులో విచ్చె బంగారు టంబుజములు
 భరతమాతృ పదముల వ్రాలుకొఱకు.

గుండెలను పిండి ప్రమిదలనిండ స్నేహ
 మొలికి ప్రేమాగ్ని కళికలు నిలువ రమ్ము !
 చీకటులు త్రావి మత్తిల్లి జీర్ణకుటిని
 గుఱకవెట్టెడి జనుల మేల్కొలుప లెమ్ము!

ఇచట నిరుపేదవాడు కోపించినాడు
దివ్య దీపావళి దీప దీధితులటు;
ప్రేయసీ హృదయాంతర వీధులందు
ప్రియుడు వెలిగించినాడు దీపికలు నేడు.

కోటి మందార పుష్పాల తోటవోలె
దీపికా తోరణమ్ములు తేజరిల్లె;
యుగయుగమ్ముల చీకటి పొగల ఆరలు
తగులబడిపోయె దీపాల నెగలలోన.

అస్మ దంగనా తరుణాధ రాంగణమున
మొలకనవ్వులవోలె దివ్వెలు లసించె;
నీల కాసారమున రమణీయ కమల
కళిక లటు దీపమాల చీకటుల దోచె.

నవయువక రక్తనాళాల నడుమ పారు
నూత్న చైతన్యధారయే నూనె గాగ
చీకటులు నింపుకొన్న మృత్నాన్ని కరండ
మీ ఇలాగోళకమ్ము వెల్లింతు నేను.

పూలలో జ్వాలలు

నన్ను రమ్మని పిలుచుకొన్నావు నాడు
వద్దు పొమ్మని నేడు కోపపడినావు
నవ్వుకొన్నాను నేను అనాడు కూడ
నవ్వుచున్నాను నేను ఈనాడుకూడ.

నాడు నీ యింటివెనుక పున్నాగ నవ్వె
నేడు నీ యింటిముందు కన్నెర్రజేసె
సార చారు శృంగార మందార, సుమము,
అరుణ లేరుణ ప్రధాత భాస్కరభమమ్ము.

అంత చల్లని నీ గుండెయం దిదేల
కోప మగ్నికీలామాలి కోపమమ్ము ?
ఇంత చల్లని ఈ పూల చెంత ఏల
పెకలివచ్చు వక్షోజాల వెచ్చదనము ?

జ్వాలజ్వాలయు పూపుగా చల్లవడును
పూవు పూవు జ్వాలా జిహ్వా పోల్కి నెగయు
నాల్గు దిక్కుల వెచ్చందనమై లెమ్ము :
ఘాట వాడల చల్లందనమై సుమ్ము :

నీవు వెచ్చని శయ్యవైనావు నాకు
నేను నీకు గాతైన పానీయ మైతి
అన్న మైతిని నేను నీ కమృత మైతి
వీవు నాకు బుధుజ్ఞులసహిష్ణువునకు.

ఘోర కారాగృహములు కూలద్రోచి
బయలుపెడలిన రాక్షస ప్రకృతి వాని
కదలనీకుండ బంధించ గలుగు నీడు
కోమల భుజా భుజం గోపగూహనమ్ము.

నీవు నే నని ఎవరేని నిలువదీసి
వేరువేరుగ వేరులు వెట్టిరేని
పార్వతీ పరమేశ్వర స్వామి చూపి
నవ్వుకొంద మమాన పున్నమల వోరె.

కనబడిన 'తెల్ల' యెల్ల శృంగార మనుచు
కంటబడు 'నల్ల' యెల్ల వికార మనుచు
మూల్గు లోకాన కెయ్యది వెల్లుచూపు ?
నీ సితాసిత లోచనాంతికము గాక :

తెలంగాణా విముక్తి

అవి తెలంగాణలోన దావాగ్నిలేచి
చుట్టు ముట్టిన భీకరాశుభ దినాలు;
అవి నిజాము నృపాలుని అండదండ
చూచుకొని నిక్కినట్టి పిశాచికలలు.

నాడు మానవతీ సయనమ్ములందు
నాగనర్పాలు బుసకొట్టి నాట్యమాడె;
నాడు మానవతయు నవనాగరకతయు
తన్ను దిన్నవి రాక్షసత్వమ్ము చేత.

పరశు నిశాతధారలను

పచ్చనిగడ్డి యెదిర్చినట్లు, రా

చరికపు టుక్కుచట్టమును

శాంతిగ ధిక్కరణ మొనర్చె

ఉన్నరనెడి పేదవాడు, కడు

సుందరమైన తెలుంగు నేలపై

పరుడెవడో నిరంకుశుని

భాతి ప్రభుత్వము సేయ నైచునే ?

తరతరాల స్వప్నాల సుందర ఫలమ్ము

నైవ్విర భారతభూమి చూపడెనో లేదో

విషము గుప్పించినాడు, నొప్పించినాడు

మా నిజాంరాజు జన్మజన్మాల బూజు.

భారత మాతృగర్భమున

బల్లెము గ్రుచ్చిన దుండగీండ్ర కా

భారముగా నిజాం నృపతి

తాళము తీసిన పెద్దపెద్ద బం

గారవు బొక్కసాలు పసి
గట్టెను తెల్లదళారి; అంతలో
జేరముసాగె పోరు జరి
పింప తుపాకులు దింపు కోర్కెమై.

కోటి తెలుంగు లొక్కమొగి
‘కో’ యని పిల్చిన యంతలోన ఆ
రాటముజెంది ధారత
ధరాతలమంతయు పొంగి వచ్చెదో,
‘కూటికిలేని’ పేదలకు
గూడను పౌరుషమా !’ యటంచు స్త్రీ
కోటిని, మానభంగములకున్
గురిచేసిరి ముష్కరాధముల్.

చల్లని మంచుకొండలు
భుజమ్మున మోసెడు ధారతమ్ము శాం
తిలై నిజాము నీల్గడులు
తేటపడంగలదాక; అంతలో

భొమ్మన కుండ బ్రహ్మలయి
 పోయెను, భారతమాతృ దేవరా
 పల్లవహస్త యుగ్రతము
 చానెను భీషణ రోహశృంభలల్.

దూరాన నున్న * 'మట్టము'
 దూరాననె నిల్చె; † తెల్లదొంగ నభస్మం
 చారియయి పారె; స్వేచ్ఛా
 భారత సైన్యంబు రయిపు బ్రహ్మలు కొట్టెన్.

ఎదురెక్కియున్న జలములు
 సదులై చొరచారె యింజినదుమనె; రాముం
 డదనున చాణము పడరెను
 మదమడగెను మా నిజాము మారీచునకున్.

రెండు పందలయేండ్ల చరిత్ర గడుల
 కప్పుకొనియున్న గాఢాంధకార మెల్ల
 కొట్టుకొనిపోయె తూరుపు మిట్టనుండి
 పారిచచ్చిన వెలుతురు వాగులోన.

నవంబరు 1948

* పోటీస్తా

† నాటా

తెలంగాణ తల్లి

ప్రాణము రాక్షి ఘోర గహ
నాటపులన్ పడగొట్టి చుంచి మా
గాణములన్ సృడించ నెముకల్
నుసిచేసి పొలాలు దున్ని, చో
షాణములన్ నవాబునకు
స్వర్ణము నింపిన రైతుచే తెలం
గాణము రైతుడే; చును
నక్కకు రాచరికంబు దక్కునే ?

నీ యొడిలోన పెంచితివి
విందుగ కోటి రెలుంగు విజ్జలన్;
ప్రాయము పచ్చినరనె
కృపాణము లిచ్చిరి, పోరు నర్పి చా

బ్రేయ భుజాబంబు దరి
 నింప జగంబు నవాబురో నవారే
 నేయు మదంటి, చీ తెలుగు
 రేగడితో జిగి మెండు, పల్లెరో !

మరమన్ రాక్షసి రత్త చండ్రికలరో
 చూ ఛూమి లంఘించి చూ
 చురురర్ నొక్కెడి పేజ్ సూడ నెటు
 దిక్కున్ దోచ చున్నప్పుడున్,
 బ్రతుకే దుర్భరమైన యప్పుడును
 అంధ్రరక్షమ్ము పోనాడరే
 చు, చుదిన్ గెల్చితమమ్మ యుద్ధమున
 రుద్రుర్ మెచ్చ నాంధ్రాందిరా !

పాటలు చాడితిన్ తెలుగు
 బాబులు నిట్టర మేలుకోగ, పో
 రాటము నేయగా, పరకు
 రావరికమ్మును హింసద్రోయగా,

కోటి గళాల నొక్కకడ

గూర్చితి విష్ణవ శంఖ మొత్తితిన్;

నాటికి నేటికిన్ తెలుగు

నాటను కాంతి పరాక రెత్తితిన్.

తుంగభద్రా నదీ భంగమ్ము లిరుక్రేప

తొరసి పారుచు దుచు లరయుచుండ,

కృష్ణదేవీ చరంగిణి నాలుకలు సాచి

దరుల రెండిట 'మఱా' లరయుచుండ,

గోదావరీ వీచికా దివ్య హస్తమ్ము

లిరు తెలంకుల దరు తొరయుచుండ,

బోటి కిన్నెరసాని మాటిమాటికి పొంగి

రెండు క్రేవల దరు లండ గొనగ,

ఇటునటును తెల్లనేల చారటము జెంది

కలిసిపో జూచుచున్న యట్టులనె తోచు;

కలిపివేయుము నా తెలంగాణతల్లి :

మూడు కోటల నొక్కటే ముడి బిగించి.

పాషలక్ష్మి

బద్ధ కవాట గవాక్ష గేహమ్ములు
 వెడలిరా వెరచెడి పిన్నపెద్ద
 లంగారధాని కోత్సంగ సంగతి వహ్ని
 కాలదో యనునట్లు కేయ సాచి
 ఉష్ణపానీయ మహుర్ముహు రాసేవ
 నమున లోమేను కోష్ణ మొనరించి
 తీవ్ర శీతానిలోదిత చాధ శమియింప
 నవ మధుష్టీలకాసవము త్రావి

అప్పటికి గూడ తగు వేడి నందలేమి
 తత నఖంపచ వక్షోజ తరుణమైన
 కామినీ దేహపల్లకై కాంక్ష రేపు
 పాషమాసము శృంగార పోషకమ్ము.

పాషము పనితా సుమనో
 మోషము, శృంగార రస విముగ్ధ జగత్సం
 తోషము, నగ్నాయిత తరు
 శేషము, శిశిరానిలోపచిత వేషంబున్.

పచ్చ చేమంచులు తెచ్చె జాణ యొక్కర్తు
 నిలవేయక నిండ నింపుకొనగ,
 బంతిపూవులు తెచ్చె నింతి యొక్కతె తన
 ప్రియునికి మెడదండ వేయకొఱకు,
 బొందుమల్లెలు తెచ్చి పండువెన్నెలవోరె
 ఇల్లెల్ల చల్లపోయినదొక్కర్తు,
 శ్రీరాంవనమ్ముల చిన్నారి యొక్కతె
 యొడినిండ నింపి దుందుడుకుసేనె,

కుసుమగంధి యయ్యె కుసుమాంగి యయ్యెను
 కుసుమహార యయ్యె కుసుమనేత్ర,
 కుసుమబాణు శాతకుసుమాస్త్రములు తాకి
 కుసుమచాప వహ్ని కోరగింప.

అలుమగల కలర లంఠరించెను నేడు
 ప్రియుడు ప్రేయసిని మరింత వెదకె,
 జంటసుంట గాక ఒంటిగా నుండుట
 కంటకమ్రె యయ్యె నింటియందు.

హలరాయల రేగుణంబు స్నానా లాడి
 త్రొంటిట్టు పుట్టమ్మ కూర్చి కట్టి,
 సుప్పులు బెల్లంబునున్ మెక్కి పచ్చని
 తామ పండులను ముచ్చటగ నమలి,
 ప్రొత్త బియ్యపు రూతు గుడిచి త్రేన్పులు తీసి
 పచ్చచోసల మునిషంట గొరికి,
 చరిలాల కరకర చప్పుళ్లు నేయగా
 దవడలాడించి రేబవళులందు,

ముంగిటల రంగవల్లికల్ మురిసిపోవ
 భుగభుగ భుగాయమానమై భోగిమంట
 లన్నిదిక్కుల వెలుగొంది అందగింప
 వచ్చె సంక్రాంతి, మానవావళికి శాంతి.

నిరుడ యీ రోజుల చిరుతప్రాయపు బేల
 కండలో సిగ్గు పయ్యంటవేయ,
 పరియాచకము లాడ వచ్చిన చిన్నారి
 మరదలి యెద కొంత బరువు నింప,

రసయింటి చిన్నది నిసమొన్ననే పచ్చి
అప్పుడే నర్మ హాస్యము లాడ,
పొరుగింటినుండి సుందరి యొర్తు తనవైపు
మాటి మాటికే మేనుమరచి చూడ,

మనసులో నేదొ క్రొత్త సంబరము దోప
రసువునన్ నూతనోర్వాహ మినుమడింప
యువకు డానందవార్ధి పెల్లుబ్బిపోవ
పౌషమాసాన సంక్రాంతివడుచు వచ్చె.

పల్లీయుల్ బహుధా వినోదకలనా
ప్రస్ఫేత చేతస్కులై
యుల్లాసమున పిన్న పెద్ద లొకడై
యుబ్బొంగి సంక్రాంతి నా
తుల్లుంతించిరి తై శిరానిలుని,
వాతోద్ధూత కీలావళీ
పుల్లగ్నిచ్చట భోగిమంటలుగ
మావున్ రేపు సాయముగూన్.

మధు రథము

చిరుచేదు వేపపూవుల
పరిమళముల దారులందు పరువిడి వచ్చెకా
భరకర తీక్ష్ణతపములు
కొరకొరలాడన్ మధుండు, కుసుమరభుండై.

మధు రథమార్గమందు సుషమా
సుకుమార రసార్ద్ర మల్లికా
గ్రథన మొనర్పగా వెలుగులంబడి
వచ్చిరి సుంద రాప్పరో

మహాన్ద్రోదయం

మిథునము; లామనిస్ దొరయ
మృత్తికపై తము దివ్య సౌరభ
ప్రథిరము కాదొడంగె సుర
పాదరంములు సోకినంతనే.

విచ్చిన మోడుగుం బువుల
వెచ్చని చూపులలో వసించు కా
ర్పిచ్చులు రెచ్చిపోయి విరచించిన
యెట్టని నాట్యశాలలో
అచ్చర లాడినారలు, నవాబ్బి
మధూదయ రాజ్యలక్ష్మికి
ముచ్చటగా, సముచ్చస్థిత
మోహన యౌవన భాగధేయలై.

శీతవారంపు క్రకచంబుచేత గోత
వడిన గుండెల నతికించ వచ్చినాడు
మధు రథమ్మన మాధవ మౌనివరుడు
కుసుమ సంజాత మధురన గుళికతోడ.

కంటకాయిత శైశిర మంటపమున
వజ్రవజ్ర వడంకి కన్నీరువార నేడ్చి
ఒంటరితనాన గడచెడి కుంటి బ్రతుకు
నేడు నుంచ నవ్వులచారి నిక్కిచూచె.

మాధవస్వామి చైత్ర రథాధిరూఢు
డై, ధనుర్ధారి యైన పుష్పాయుధునకు
శాసన కర్కరోల్లీడ నిశాన శరము
లిచ్చి పోవగ వేషేగ వచ్చినాడు.

ఆకురాలి దిగంబరమైన నాడు
శుష్కజీవన భూజమ్ము చుట్టుకొనగ
పూల పుట్టమ్మురొసగిన పుణ్యమూర్తి
మాధవుడు, వనరాజ్య రమాధవుండు.

తూణీరమ్మున పూలబాణములు
చిందుల్ ద్రొక్క, నక్రధ్వజ
స్థూడా శృంగపటంబు కంపిల, జయ
స్తోత్రమ్ములన్ పట్టదీ

వేణుల పాడ, సుమాయుధుండు కుసుమ
ప్రేంభ ద్రసాలాగ ని
శ్రేణీ రోహకు డాచు జేరె
గమికర్మీభూత వాసంతమున్.

చిరిగిన కోరికల్ మరల
శృంగము రెత్త, నిరాశ పోయి శై
శర మరుదంకురమ్ముల
నశింప, వియోగ విషాద వేదనా
భరములు సన్నగిల్లి గత
వర్షముతో జతగూడ, కేతకీ
సురుచిర పత్రికా కనక
శోభలతో మధుదేగుదెంచెడిన్

ఏదైననేమి : క్రొత్తది
రాదలచినయపుడు గుండెలన్ పూదండల్
గా దొడిగి సమర్పించుట
కాదే సుమనస్కులైన ఘనులకు బ్రయమా.

మాధురి

ఇంటి కొక్క వేప ఇవురు వెట్టిన దేల :
 శిశిర వాత ఘాత జీర్ణమైన
 నగ్న తనువులందు అగ్నిచేలమ్ములు
 కట్టుకొనె పలాశగణ మదేల :

మంచుతో నరాలు కుంచించుకొనుచుండ
 వేడి నెత్తు పరుగువెట్ట నేల :
 తరతరాల పాత ఐరువులు పడద్రోసి
 మెడలు పైకి సాచి నడచు పేల :

బండవోని మంచు పర్వత శిఖరాల
 నుండి డిగ్గిరాక మొండికెత్త
 చైత్ర చిత్రభాను సాధు హస్తమ్ములు
 కొండ క్రిందిదాక గుంజ నేల :

మంచు కరగినట్లు మనసులు ద్రవించి
 ప్రేమ జలలుగా స్రవింప నేల :
 పడతి చూపులోన బాణాలు పదునొత్తి
 మరుడు మనల గాయపరచు పేల :

అరుణసుమ జహాలమై పలాశద్రువు
 కరుగణమ్ము పీచువరచు చేల :
 హిమ ధరమ్ము వలన చెమరింప జాలని
 గుండెలం దుగాది మండ నేల !

మండిన ఈ ఉగాది

పువుమంటలు జేవలనుండి మల్లెకా
 మండపి దాద ప్రాకినవి;
 మంచులు పేరిన గుండెలందు హ
 ద్బండిన స్తబ్ధరాజరము
 చొక్కుచు నొలుచు పారిపోవ కై
 దండల నెత్తివచ్చిన
 దుదార మధూదయ లక్ష్మి ఆమనిన్.

ఎన్ని శిశిరముతువు రెన్ని హేమంతాలు
 నా మనోచదాన నాట్యమాడి
 పుష్పశిల్ప మెల్ల పోద్రోలి కాభాశి
 విరిచి బ్రతుకు సగ్గుపరుపలేదు :

ఎన్నిమారు లిటు లేను కంపింపలే
దెన్ని మార్లు మ్రోచు రెత్తలేదు :
నిర శీతవాత శీర్ష దాళాలత
ఎన్ని సార్లు వేరు తన్నలేదు :

పూవులు రాలిపోవ,

పసిమొగ్గలు నాకులు తూలిపోవ ల
జ్ఞా వలమాన శాఖలను

సాచుచు మానవమూర్తి కోసమై
త్రోవలు సూచు రాసన

పభూమిదీ ద్రౌపదికన్న వేయిరె
ట్లావడి నంది రుందె

శిశిరాహతి దిగ్దవనాధివానయై.

నేను వలపంత యేతెంచి కీడునేయ

రేపు రాకుండునే హాసరేఖ యొకడు :

అటు రాల్చెడి కారు నే దరుగుదేర

పెనుకపడి యుండనోపునే విరులకారు ?

ఒంటరివాడనై బ్రదుకు
సూరక కుంటిపదాల గెంటిలిన్
కంటకి తాఘమందు;
పుపుకారుల దారులు కానరాని నా
కంటకి ఇంద్రజాల మటు
కన్నడి నందనమై ఉగాది గో
రంటల చాటునుండి ఒక
యవ్వని నవ్విని యట్లు వచ్చెడిన్.

గుమగుమలాడి నామనసు
గొన్న నవాబ్బ సభీ ముఖానురా
గమున సుమించె చంపకము;
కొగిలిలో ప్రసవించె గోరటల్;
సుమరమణీయమై తగె
నశోకము తచ్చరణాహతిన్; ప్రహా
సమున సుమించె పొన్నలు
పసందగు నందన దివ్యవాటిలో.

కానగ అందరాని ఉగి

తైలం ఏయదనాల లోతు ల

స్నె ననలాని చువ్వనపు

బగ్గిని పుక్కిట బట్టి కాంచనో

ధ్యాని విరాజమాన కటియై

అరుదెంచిన మా నవాట్ల ల

క్షీ సవహాసముఁ బ్రతుకు

మేడకు పువ్వుల దివ్యై లెత్తెడికా.

మాడిపోయిన మావి మోటుపై ఇపురించె

అరుణ ప్రవాళ సుందర సరము.

చేదుగారెడి వేపచెట్టు కొమ్మలపైన

ముత్యాల మ్రుగ్గులు మురిసిపోయె,

బెత్తాలవలె సాగి బెత్తికెత్తిన

మల్లెలు వజ్రాల ముల్లెలయ్యె,

పాదులోరాలిన పండుటాకుల నేడ్చు

గేదంగి బంగారుగాదెయ్యె,

పొగడగారాని పొగడలు పొగడబడియె,
వెన్నెలలు రాచె మొల్ల తీవియలమీచ,
వంతమందారములు ప్రసవించి మించె,
నందనందై నవాబ్బ సౌందర్య మడరె.

పూవుల శరాలచే తెగిపోయి నట్టి
శిశిర రాక్షసి భీకర శిరము లట్లు
అచ్చటచ్చట నల్లగా అద్రి శిలలు
కానుపించెను కనుమిత రాననమున.

చలి యనగ లేదు, మంచుల జాడ లేదు
తలపులను మూసికొనియెడు తలపు లేదు
వెచ్చదనము నరాలలో పిచ్చరింప
కోష్ట రుధిరమ్ము గుండెలో కుస్తరింప.

పూల వెచ్చదనము పాలింద్ల వెచ్చంద
నమ్ము కలసి చూప ఇమ్మడింప
మదనదాహ తప్తమై ఊర్పులును కూడ
పూవుబోండ్లు క్రాగి పోయినారు.

రా గ బం ధ ము

పూల గాలి పోకి పులకింప జగ పెల్ల
వచ్చినది ఉగాది వన్నెలాడి;
ఆకు రాలి గొంతు లారిన తరువుల
పూవు పూవు నాల్కు పోల్కి పక్కె.

కొత్తదనాలు పూవులయి
గుత్తులుగట్టి ఉగాది పందిటక
మత్తిలి నృత్తమాడినవి;
మామిడి కొమ్మలు కొత్తగా చివు
ఘెత్తి, సుమించి, కాచి,
ఫరియించెను, తీయని క్రొత్త కోరికల్
మెత్తని మస్కనఃపథముఘేద
పదమ్ముల నూని సాగినక.

మ్రోడులు గొంతుముక్కు
విడిపోవగ శాంత వసంత ఛాష మా
ట్లాడి ప్రవాళ హాసమున
నందరకున్ గిలిగించ పెట్టుచున్

పాడబొడంగె క్రొవ్వెలుగు
పాటలు, మంద నమిర బాల జీ
రాడెచు చీరెతో తెలుగు
టంగణ రంగమునన్ సటింపగన్.

ఇది జనతాయుగంబని
గ్రహించుట యెంత సమంజసమొక్క నే
నిది కవితాజగం బని
వచించుట యెంత సమంజసమొక్క; ఉ
న్నద గజయానదై తెలుగు
టంగన వేపప్రసాద మిచ్చుచు
న్నది గ్రహియింపు మామని
పునాదులు గట్టిపడంగ ప్రేమతో.

కవిత లేకయున్న యువర కూన్యం బాను,
యువర లేకయున్న నవత సున్న,
నవత లేకయున్న నాగరకత రేదు,
నాగరకర లేక నాడు లేదు.

నాలో కోటి పదాలు కల్పి రస వీణా
 తంత్రికా విధిలో
 జారై ప్రమిద సవ ప్రపంచ జనరా
 సంగీత సంభావనా
 లీలా లోలమురై విమర్శక రతిన్
 దీక్షించు గంగానదీ
 సీతాంభస్వదృశాతివేగత
 ప్రయాణించున్ పవిత్రమురై తాన్.

మరము రుద్ధముల్, పులము
 మాటలు పట్టివి, రేమి కల్పి సం
 గతియును కృత్రిమం;
 జవని కత్తిని పుత్తుక నుత్తరించి గె
 ల్పితి ననుమాట బూటకము,
 రేడని బంటని వింర నామముల్
 వెతకుట వట్టి నాటకము రెమ్ము;
 నిజమొక్క రాగబంధమే.

తావులు పుక్కిరించెడి

ఉదార లరాంచ లసద్వసంత ల

క్ష్మి వసజాయరాక్షి

విరసించిన వెన్నెల రాత్రివోరె నా

త్రోవల పాలువోసినది,

తొంగలిరెప్పల జారు సిగ్గు ని

గై వికసింపగా జిలుగు

లద్దిన బుగ్గల మొగ్గులందునన్.

నెమ్మెలమీది దీపములు

చిల్కిన తక్కుల పోల్కి ద్వారబం

ధమ్మున వేపపూవెలది

నవ్వులు రాల్చినయంత రాగబం

ధమ్ములు నిర్చె నా మనసు

దారుల తోరణలై; ఉగాదిలో

కమ్మిది; కమ్మవిల్తుని

జగ మ్మిదినుమ్మిది నమ్మి రమ్మికన్.

ప్రియరమ్మలుగా పువుంటువు వెలింగెనె,
 కోటి మామిళ్ళు గీ
 చమ్మల పాదె; ఉగాది సారథముతో
 ధాత్రీ సురాపాత్ర పై
 త్రమ్మల నింపిరి లెంచు శ్రోర్యజనులారా :
 ద్రావుడీ అర్చ ప
 చ్చెయ్యె యొప్పు బిరమ్మననె విజయ
 గర్భ ప్రాధిమాభివృద్ధి.

నారో లక్ష ఉగాదిపండుగలు
 దండల్దండలై యుండగా
 ఏలా మంచివి చెడ్డ వంచు విడదీయంపకా :
 చరిత్రాంగనా
 నిలాలోల శిరోజురాజి కివి
 వన్నెల్గూర్చి నా కావ్య ల
 క్షీ లాలిత్యము సూపుబో నవయవ
 శ్రీమంతముల్, శాంతముల్.

ముడుసరియైన ఈ ఛరణి
మూల్గులు నా చెవి బద్దయప్పుడే
ప్రిదిలె రస ప్రపంచములు;
పీచె మహా విరానిలమ్ము; భూ
వడసము వెల్లబారి దిగ
బారెను, పూవులు చావు రేవి ?
అధ్యుదయము రేవి ? అట్టితరి
పొల్చె ఉగాది వసంతరాగముల్.

ఇంతకు మించి తావలయు
నేమిటి ? లోకము యౌవనానిలా
త్యంత వికస్వర ప్రసవ
దాచు పరీమళ ధాదుమయ్యె; ర
వ్వంత కుసుంభ రాగముల
నంటని ఈ అనురాగబంధమా
సాంతము నిల్చుగాత హృద
యమ్ముల ఆంధ్ర మహాప్రణాళికిఁ,

మూర్ఖున

దొంతరలై స మబ్బులకు
 త్రోవలు సూపెడి మించు కాగడా
 చెంత మనోజ్ఞ కావ్యము
 రచించు కవిక నను జూచి ఛావనా
 సంతతి నాగసర్పముల
 చాచ్చున వచ్చి సఠించుచుండ వా
 యింతును రుద్రవీణ,
 సటియింతును పశ్చిమ దిక్పటమ్ములన్.

కుంతలముల్ కపోలములకున్
 దగులన్ సయనాంచలమ్ములన్
 దొంతరలై నవాశ్రవులు
 దొన్న ప్రతీక్షణలో నిశాదివం
 బెంతయు వంత చేత
 కృశించెడు ప్రేయసిగూర్చి నేను ప
 ల్కింతును రుద్రవీణపయి
 కేవల సాంత్వన గేయమాలికల్.

చింతల తోపులో కురియు
చిన్నులకున్ తడిముద్దయైన బా
లెంతయెడిన్ శయించు
వసిరెక్కల మొగ్గనువోని బిడ్డకున్
బొంతలు లేవు కప్పటకు,
బొంది హిమంబయిపోవునేమొ ? సా
గింతును రుద్రపీణవయి
నించుక వెచ్చని అగ్నిగీతముల్.

గొంతుక లెండి దొక్కలకు
కొంచెము గంజియు లేకపోయినన్
పంతము నెగ్గగావలెను;
ప్రాణము పోయెడుదాక సమ్మెగా
వింతుమటంచు నాకట
తపించెడి పేదలగూర్చి నేను మ్రో
గింతును రుద్రపీణ;
పలికింతును విప్లవ గీతికావళుల్.

క పో తీ సం దేశ ము

వెన్నెలరెక్క తెత్తి ఉడు
వీధి ప్రయాణము నేసి వచ్చి కూ
ర్చున్నవి పావురమ్ముః
తెటనుండి బయల్పడెనో యెరుంగరా
కున్నది గాని, కాదగు-
రణోల్బణ శామన కామనాత్త హై
మొన్నత పర్వతాగ్ర శిఖ
రోదిత శాంతి కపోత పోతముల్.

ఈ రణదాహ మేదెడి
మహివలయమ్మున శాంతి గోరి నీ
హార గిరీంధ్రు దక్షిణ
కరాగ్రమునన్ నటియించునట్టి క
ర్పూర పతాక మట్టులు
కపోతగణమ్ము పతత్రరాజి వి
ప్పారగ వచ్చి నా గృహము
వాకిట వ్రాలెను హుంకరించుచున్.

తెల్లని పావురాళ్ళు నభ
దీరిచి కూర్చొనియుండ శారదో
త్పల్ల సితాత్ర ఖండములు
దొంతరలై ఒకదానిపై నొకం
డల్లికగొన్నయట్లు, హరి
తాంకుని తెల్లని మల్లు కండువా
చల్లని గాలిలో నెగురు
చాడ్చున కానబడెన్ పసందుగా.

వీహారాద్రి శిఖా సమంచిత హిమానీ
 దివ్య ధావళ్యమున్
 దేహం బంతట సంతరించిన కపోతీ
 తల్లజం బొందు సం
 దేహం బించుక లేక మిత్రమువలెన్
 దీపించుచున్ వచ్చి నా
 బాహుగ్రమ్మున కూరుచున్నయది
 నాపై ప్రేమభావమ్మునన్.

లంగవైచి వచ్చి చెంగనాలను కొట్టి
 రవళినేసి బొమ్మరమ్ము లాడి
 రెక్క తుదలలోని లేత ఈకలతోడ
 నా కపోలములను తాకితాకి,

ఎంతో ఆస్వాదనమున
 గంతులిడును, బుజము విడదు; కలహమ్ములతో
 చింతలతో చిక్కులతో
 వంతగొనిన నాకు శాంతి వరదాన మిడున్.

*

*

*

“ఎందుకు వచ్చినావు ? పరగీ !

రణదాహముతో బింబు మా
యందలి ప్రేముడిన్ శమ

దమాది గుణములు భిక్షవెట్టి నీ
బిందునమాన దేహమున

సేరికలెత్తిన శాంతి చంద్రికల్
వెంపములందు చల్లి మర

లింతువె మమ్ము సుధాపథాలకున్ :

నేను దాసవుడను; రమణీయ వస్తు
జాలమును చూడలేను; దౌష్ట్యము పెంచి
నలిపివేతును మానవావళిని సాంశ;
మవుచుగాని నా ఆకలి యారిపోదు.

ఒకరి నొకరము ద్వేషించి ఒకరిగళము
నొకరు నొక్కి కవోష్టాస్ర మెచ్చి త్రావి,
తోటివానిని చంపి సంతోషపడెను
మాకు గిట్టునె శాంతి సోమరసధార :

వినలేదే మొనమొన్ననే జగతి
 కంపించంగ సంద్రమ్ములం
 దున వైజ్ఞానికు యచ్చినట్టి
 పరమాణు స్థావనోదంతముల్ ?
 ధన మెంతైన వ్యయించి ఈ జగతి
 సంతన్ బూదిగావించు వి
 ద్యను నా రాక్షసవాంఛ తీరుటకు
 నఛ్ఛాసించితిన్ పక్షిణీ !

కావీ నిఁ దరిసించినప్పుడు
 మనఃకంఠూతి చల్లారి ఏ
 దో నైర్మల్యము వచ్చిచేరినటుగా
 తోచుఁ; దురాశా నిరా
 శా నైస్పృహ్యము లారిపోయి ఒక
 స్వచ్ఛ స్వర్ణమార్గమ్ము లో
 కానన్ కన్నుల గట్టినట్లగును
 దుఃఖ స్లేన్న జీవాలకుఁ.

నాకు శాంతిబోధనము సేయుటకుగాను
పక్షివయ్యు బీతుపదక వచ్చి
బుద్ధిగరపినావు పులుగుచానా ! నీవు
శాంతిదూతివై అశాంత ధరదే.

కాస్త పల్లిమూర్తి కడ కేగి నా బంధు
జాలమునకుగూడ శాంతి నేర్పి
ఇలను కాచుమోయి ఈ అణుప్రోద్గత
ప్రళయ వహ్నినుండి, పక్షిరాక్షా !”

దాననాంశతోడ ధరణి కేతెంచిన
నాకు రాగబంధనమ్ము కూర్చి
పులుగు సుడితి చంచు పుటము నాడించుచు
ఎదను జారసాచి ఇట్టు లనియె:

“ముక్కున శాంతి బీజములు
మోయుచు బోయి విశాలభూమి నల్
దిక్కుల చల్లి వచ్చితిమి
లెమ్ము, భయంపడబోకు; మప్పడే

మొక్కలు లేచుచున్న, విక
ముందట కొమ్మలు సాచి పెద్దపై
చక్కని పూలు పూచి ఫల
సంతతితో పరిపుష్ట మయ్యెడిన్.

శాంతిశ్రీ సుషమాభిషిక్త ధరణీ
చక్రం చిలుస్తావనో
దంతోద్రావంత సరావశీ హృదయ
సంతాపంబులన్ వాపి నే
మంతీ మంగళ దామమంజుళలుగా
మల్తేభయానర్ పిక్తి
సంతాపమ్ములచోరె పాడి కుభ
మాళాసింతు రెల్లప్పుడున్.

ఇక యుద్ధభయం బుందదు;
వికసించును శాంతి సుమము; విజ్ఞాన ధనం
విక సార్వభౌమమై తగు,
నొకనాటికిగూడ యుద్ధ మొదవదు జగతిన్.

నా ఈ కృషికి సాయము
 నేయవలెను నీవు; శాంతి చింతాపరమై
 వ్రాయబడు నీ శివార్థము
 మోయుచు కొంటోడు మూలమూలల వెళ్ళుచే.”

అని పారాదత్తరాజ్ఞ పబ్బుటయు
 సీహారాద్రి భూటాగ్రమం
 మన రద్దాల చూరంగు దివ్యియలు
 చిందుల్ ద్రొక్కినట్లే, మన
 స్సున నా భారతమాత సాంత్వన
 వచస్సుల్ పల్కినట్లే, జగం
 యన శాంతిప్రథ వెల్లి విచ్చినటులై
 పోవంగ నుప్పొంగితిన్.

* * *

గగనభాగమునకు ఎగత్రాకి తన తోడి
 వానితో కపోలి పలుసమయ్యె;
 శాంతి దౌత్యమునకు చను పట్టి సహస్ర
 పూర్ణ చంద్రబింబములుగ తోచె.

మండీర *

ఎవరి గజ్జెల రవళివే నీవు మండీర :
 ఎవరి కజ్జెల బాష్పధారవే : మండీర :
 నీవు పారిన దారిలో ఇత్తుదండాలు
 నీవు జారిన దాదలో అమృతధాండాలు

* నీకొంసాగర్ ప్రాజెక్టు లో నదిపై నిర్మింపబడినది.

మహాంధ్రోదయం

నీవు దూకైన నేల మాకు విద్యున్నాల
నీవు ప్రాకిన పథము మాకు జైత్రరథమ్ము
ఎవరికొరకయి పరుగులెత్తి వచ్చితివి ?
ఎవరి జూచి తటాకమై నిల్చిపోతివి ?

జీరలుపడ్డ నా గళము
జేరి నవచ్ఛని ఓడియారచ్చ మం
జీరపు నీవు; నీ వెలుగు
జిందెడి చక్కని దేహవల్లి కే
చీరలు కాన్న తేగలసు
చెప్పము తెల్లనదీ : తెలుంగు బం
గారపు రంగు లద్దిన
నిగారపు కావ్యదుకూలముల్ వినా ?

వీ వీలాల జలాల శయ్యపయినన్
నిద్రించు నాకాశ మం
భో నిర్మిద్ర పయోద గర్జనలతో,
ప్రోద్యన్మహావిద్యు

దుర్క్లాసికమ్మలతో నదా నలిల
 ధారా రమ్య వర్షాఋతు
 స్థానంబై కృషిక ప్రజావళి
 మిథుకైకాంతి గావించుచున్.

అరరి తిర్చుకన్న ఘన
 మైన మహాయజ్ఞనమ్ము కాన మీ
 లోకమునందు; నీ మనసులో
 నొకనాడు తదిప్పితమ్ము చీ
 కాకొనరింప వాకవయి,
 కాలువవై, యురివై, రటాకమై
 మాకొర కేగుదెంచితిసుమా !
 కమనీయ పయోభరమ్మునన్.

శిలగా నే గిరిసీమ డాగితివొ
 మంజీరా : శతాబ్దాలు ని
 శ్చలవృత్తిన్ పలుకేని లేక నొక
 పృక్షచ్ఛాయ దుష్టాత్ము గుం

డెలలో ద్వేషముచోలె ఇంచుకయినకా
హృద్యముగా; కిప్పు క
న్నుల నీరై ఇటు జారినావు దయ
తోనో ప్రేమభావాననో :

నిను కరగించి తెచ్చిన పుసీతు
డెవం ? డతనిన్ భగీరథుం
డనవలె; వాడు నా తెలుగు
టంగణమందలి ముండ్లదుబ్బులన్
తునియలు కొట్టి ఈ చెరకు
తోటల గూర్చి హలమ్ము గ్రుమ్మి, భూ
మిని ప్రసవింపజేసి పసిమిన్
మిసిమిన్ పెకలించె దండిగా.

అతడు నేలదున్ని బ్రతు
కంతయు పస్తులు పన్ను రైతు మా
పోతన యేమొ : వాని వడ
పోతలలో కవితాప్రపంచ మా

హితమనోహరమృయిన

పల్క జగద్విదితము; వాని నం
గాము నీకు కావ్యరను
కల్పన చేసినదోయి, వాహినీ !

ఒకట నదివయి, ఒకచోట ఒదిగి ఒదిగి
* సాగరమవై చరింపక దాగియుంటి;
వెంత సౌమ్యస్వభావమోయీ : పరుంగు
లిడు మనస్సును బంధింప దొడగినావు.

ఇందూరుమండలం నెందాక నీనీటి

తడి తాకి తీయని తనమునొందు,
నా తెలంగాణమ్ము గీతనృత్తములతో
నెందాక నిన్ను పూడించుచుండు,
నెందాక నిరుపేద లంది నీ జలధార
పండింతు కొల్లగా పైరుపంట,
ఏ కపీకులు నీ మహాకావ్యత నెరింగి
తమ కలమ్ములకు సౌందర్య మిడుదు,

* నిజాంసాగర్

రంతదాక మహిమండలాంతరమున
నీ వెలుంగుకు రవ్వంత నీడ రాదు,
దివ్య గోదావరీ గృహాంతికముసందు
ని విలాస మేనాటికి నిలిచిపోదు.

రుద్రవీణ తీవమాద్రి జుంజుమ్మని
రరగ రెత్తి వచ్చుదాన వీవు;
నా మనస్సులోన నాదాలు కల్పించి
స్పందనమ్ము నేర్ప జాలినావు.

నా తెలుగువీణ పోయిన మూర్ఖునలు నేడు
నీవుగా పారి నిండినవి నా భూమిలో;
ఇక ఎన్ని చెరకుతోటలు పండ వీచోట;
ఎన్ని చక్కెరమిల్లు లివురింపవు :

ఎవ్వరే యెదురొచ్చి ఏడుపాయలు చేసి
రవ్వల్ల వీణపై రాగమొత్తిరి నిన్ను ?
*ఏడుపాయల దుర్గ యేమన్నదే నిన్ను ?
యేమన్నదే నిన్ను యేడుపాయల దుర్గ :

(మంజీర హానభంగం)

ఏడుపాయల దుర్గ ఎదురుగా వచ్చింది
పాడుకొమ్మన్నాది పరుగులిడమన్నాది
స్వర మొక్క పాయగా సాగిపోమ్మన్నాది
బంగారు పండించి ప్రజల కెమ్మన్నాది.

(మంజీరక విక్రంతి)

అదిగో హసంతికలు అదె సుమలలింతికలు
అదిగో నేమంతికలు, అదిగో వాసంతికలు
జయవాయకములు, సంశయ మాయకములు
ప్రియకరము లమృతపిచ్చిలము లుజ్జ్వలములు.

మిట్ట రెక్కియెక్కి గుట్టలు దిగజారి
త్రోవ గడచి వచ్చినావు నీవు,
మిగుల శ్రమలుగొన్న మిసిమింతురాలవు
నేదదీరు మీ ప్రసిద్ధ ధామి.

క్షమామూర్తి

ఉపయాగంబుననుండి ప్రొద్దున దిశా
యూథంబులన్ రాగనం
పదతో నింపెడి బాల ఛాస్కరుని
శోభామూర్తి యందేమొ గాం
ధి దయారూపము కౌంతి పుంజమయి
సందీపించు దీనప్రజా
హృదయాంధ్యమును చాపి శాంతి సుషమా
రేఖల్ పిసాళింపగన్.

మోరాలు దాటని పుల్ల మల్లీ కును
మాయమానంబు కొల్లాయి జుట్టి,
పచ్చని బంగారు వన్నె ఫాలంబున
బ్రహ్మ తేజో రాశి పదిలపరచి.

చేతిలో విజ్ఞాన సీమయై వెలుగొందు
గీతా ప్రబంధంబు కీలుకొలిపి,
పెదవుల రచనల పేటిలో కదలాడు
అమృత హాసంబు కొంతవల చిలికి,

భారతీయత కాయువు పట్టువోలే '
బుద్ధదేవుని పర్యాయ మూర్తి యగుచు
హిమగిరి శిఖాగ్రమే చేతు తెత్తి నడచి
నటుల తోచు గాంధీ మూర్తి నర్పనేతు.

అరచు బంగారంబునం దెట్టి విలువను
పరికించి యెఱుగని వైశ్య వరుడు,
కత్తితో శత్రువు కడతేర్చు గలమన్న
చాదస్తములు లేని క్షత్రియుండు,
బ్రహ్మ విజ్ఞానంబు పదిమందికే యను
వర్గీకరణ లేని బ్రాహ్మణుండు,
అణగారి పడియుండు టది సీతి యనుటను
కాలదన్నిన మేటి కార్మికుండు,

మహాంధ్రోదయం

అంటరాని వారలమని అలమటించు
పంచముల హరిజనులని పాంచజన్య
మూది పలికిన హరిజనాభ్యుదయకారి
గాంధి దేవుండు మన లోకచాంధవుండు.

తెల్లవారల నిషా దింపి ప్రాచ్య ప్రణా
ధీ బలానకు వన్నె తెచ్చినాడు,
పాశ్చర్య సంస్కృతి వ్యామోహమున బద్ధ
దేశీయులకు కండ్లు తెరచినాడు,
మరతుపాకీ గుండ్ల గురి తప్పిపోవగా
తకిలీని డాలుగా తాల్చినాడు,
తెల్ల వ్యాపారుల మిల్లు మాతలు బడ
ఖద్దరు గుడ్డలే కట్టినాడు,

ప్రొద్దు గ్రుంకని ఆంగ్లేయ భూములందు
తెల్లవారని అమవస దీర్ఘ రాత్రి
నవతరింపించి నట్టి మహానుభావు,
డజనికేన్ బోలవచ్చునే అతనితోడ :

అలని వాక్కురే అమృత
 పుద్దిన చంద్రకళఁ; నిరాశ యన్
 గోతిని పడ్డ చూసపులకున్
 వెలుగుంగయితోడు లిచ్చి సం
 ప్రీతిని గూర్చి దైర్యమును
 పెంచి మరెంత దలాభ్యునైన ని
 ర్భీతి నెదిర్చు శక్తినిడు-
 లేర పుష్పల్ ములు గెచ్చునట్లుగాన్.

కేలోడ్డున్ బ్రతుకెల్ల త్యాగ హాసాగ్నిన్
 ప్రేల్చి అహారమే
 పల్మార్పిడి చుహోపవాసమున
 ప్రాతృత్వాత్మ లోకములన్
 కేలోడ్పించిన తాపసేంద్రుని మనః
 కేదారమం దెంతగా
 తాల్మల్ పండిసవేయి శత్రువును సైరం
 బిడై పున్నించుటన్.

చగవాని గొగిలించెడి
తెగువ యతనివద్ద గాక ద్విధృతమునం
దగుపింప దెవని వద్దను;
తగు నాతడె అసుర గుండె ద్రవీయింపింపన్.

పాటా గొట్టి పురాణ వర్ణరచనా
వ్యాపార, మస్పృశ్యరా
పూటంబున్ నమతాగ్ని టూది యొనరింపఁ
జాలి, ఏనాటివో
జూటా మాటలు నేడు చెల్లవని విచ్చుం
గొంతుతో వల్కి మో
మోటం బిండుక చూపనట్టి యమికిన్
ముప్పుట కేల్మోడ్చెదన్.

క్రీస్తై బుద్ధుడునై మహమ్మదయి
మూకీ భూత దీన ప్రజా
మస్తంబిందు కరంబునుంచి ఆభయం
బందించి అజ్ఞానడా

గ్రస్తందైన జగంబు జ్ఞానరుచితో
 తొలించి ఛాలోపరి
 నృస్తాంధోజ కరాల సమ్మెడి వరంచందున్
 స్తుతిన్ చేసెదన్.

ప్రేస్తువరె ఆపదాంబుజ
 మస్తము రత్తాన మునుగ మానవ హృదయాం
 లభ క్రొర్యపు దాడికె
 అస్తంగతుదయ్యె; పృష్ఠు జము వ్యాధునిచే.

జనులారా ! భరణాంబికా పద జరేజ
 ద్బండ్బమున్ మానసం
 బున ధ్యానింపుడు; గాంధి దైవతము
 సుధూచాలనన్ తెల్లవా
 నిని భీతిల్లగ చేసిపట్టిదగు
 రాంతిశ్రీ మహాశక్తి ఛా
 వనగావింపుడు; అహింస నేర్పుడు, ఋత
 వ్యాసంగురై వెల్గడి.

కావయ నాయకుడు *

ఎవ్వడ వీవు : నీదు గళమే

ఒక భంగను రంచుగంటయై

రువ్వె భయంబు శాస్త్రపుల

రుగ మనంబులలో సతంబు; మా

బువ్వకు లేని పేదలకు

బొజ్జలు నింపినవాడ వీవు; ని

న్నెవ్విధి కాలదేవి మరపించెనురా

చరితార్థ జీవినిన్.

* ఈతడు 1336-37 లో ఓరుగల్లును యగలవ్వునుండి ముక్తి పొందినాడు.

ధిల్లి సులతాను కంఠపీఠిపయి నీవు
కరకుకర్తి ప్రతిష్ఠింప గరిగినావు;
కాకతీయుల నాటి విద్రమము మరల
సూపి తెలంగాణ వాస్తవము వాసినావు.

చరిత చును గుడి చీకటి జాడలందు
కనక దీపంబుపై తెలంగాణ భూమి
పెరిగి పెరిగించినావు చిప్పెరొక కోటి;
రావయ : ఎట్లు మరతు నీ గాథ నేమి ?

* * *

అంధ్ర సురత్రాణుడై ధిల్లి సుల్తాను
వీవు చిట్లించిన వీరమూర్తి,
గ్రామీణులకు రాజ్యరథము పర్వెత్తించు
శక్తి గూర్చిన ప్రజాస్వామ్యవాది,
పై విభ్రమను గుంతె పగిలిపోయిన జాతి
నేకీకరించిన ఇచ్ఛరీర్తి,
కాకతీయులతోడ గతి తప్పిపోయిన
ఓరల్లు గెచ్చిన యోధవరుడు,

బిడరు పురినుండి చంగాబ్బిపేలదాక
అల మహాంధ్రమ్ము పాలించినట్టి చోడు;
రాక్షసుని వంటి తుగలక్కురాజు గుండె
గాయమై మండు కాపయ్యనాయకుండు.

రైతులే భిక్షధారా ధాశధశ్యమ్ము
తోప సేనానురై తోడురాగ,
పల్లెకాపులు చేత బల్లెముల్ త్రిప్పచు
గుఱ్ఱాలపై ఆర్చికొనుచు సాగ,
కోదండపాణులై గొల్లలు, కోయలు
భటులుగా గ్రామాల ఐయల మూగ,
పట్టన కుంతాది బహ్వయుధమ్ముల
పల్లీజనంబు కుప్పలుగ తేగ,

అల ప్రజాసేన నలుదిక్కు లావరింప
ఒక్క త్రుటిలోన తుగలక్కు దొక్కచించి
ఓరుగల్ కోటపైన బంగారు పెక్కె
మాటలాడించినాడు కాపయ్య నాడు.

మా తెలుగుల రోషానల
పీతడాళిక యరందు, పీరాంధ్రధరా
ప్రీతుడు, దక్షిణధూముల
నాతారక్కంబు కీర్తి నార్జించె బహ !

చాపతీయ కనక ఘంటా నినాదంబు
వీనుబడని చూక వేళలందు
వజ్ర శంఖమూది ప్రాకృచ్ఛిమాంధ్రుల
మేలుకొల్పినట్టి మేటి యరడు.

* * *

భువనగిరి శాత్రవుల హస్తములను చిక్క
సుతు *వినాయకు నంపి గెల్పితివి దాని;
భువనగిరి రక్షనేయ నీ పుత్రుగూడ
బలియొసంగితి, మరల శత్రులను చిక్క.

తొణకని ఫీరచా గుణముతో,
హునివోయిన ర్యాగశక్తితో,
తెనుగు పొలమ్ము నై క్యముగ
దిద్దితి; వాంధ్రుల దాన్య చంధన

* కావయ కుమారుడు చినాయకదేవుడు రెండవసారి భువనగిరిని ముక్తనొందించ
పోదనల్ప 1359 లో మడిసెను.

మ్మును నడలించి వారలకు

ముక్తిని గూర్చితి వీవ; అట్టి వా
నిని రసితో శ్వాదీయులతినీచత

మోసము చేసి * చంపిరే !

† సింగమ సూనులైన

అరిశేఖరు వీర్వర్ధ తురంగలింప నిన్
సంగరధూమి పట్టుకొని

చంపిరి; నీ దయసియగాఢ మా
ముంగిట ముండ్లతీవ యయి

ముట్టిన యప్పు డదెల్ల గ్రుచ్చు; నె
భ్రంగిని విస్మరింతును

భవచ్చరితార్థ కథావిశేషముల్ :

మీనమ్ముల్ మెలివెట్టి గుఱ్ఱముపయిన్

మేల్ రాతుగా సాగి

ఉచ్చాస్వసాయాత త్రిలింగధూమి సురభి
వ్రాతంబు ప్రేరేపగా

* 1367-68 లో భీమవరము యుద్ధమున కావయ పడినెను.

† అనబోరనాయకడు మొదలగువారు.

రోసానన్ రుగలక్కు నై న్యముల
 నూరుంచేరు మాయించియున్
 దాసోహ మ్మనిపించినావు *సుర
 డాడా ! ఆంధ్రరాజ్యేశ్వరా !

* * *

రావయ పోయినాడు, తెల
 గాణముతో సకలాంధ్రహమియున్
 చోపిడి నేయ బద్దది
 మనుష్యుల మెక్కెడి రాక్షసాశితో;
 రాపెవడింక మా తెలుగు
 గడ్డకు : † ఓర్గలు వట్టణముల్తో
 ఊపిరిలే; దచేతనత
 ఉగ్రపిశాచమువోరె నిక్కెడిన్.

ముక్కరైన మాతృమూర్తి గేహమ్మను
 కూర్చి కట్టుదోయి కొమరులార !
 మనము మనము కలహమున మునింగినయెడ
 మన మహాండ్రలక్ష్మి మనకు రాదు.

* ఆంధ్ర సురతాబ.

† పోలీసుచర్యకు ముందు ఓర్గలు నగరమున జరిగిన పట్టణగణి హత్యలు.

సాహిత్య సామ్రాజ్యము

కలహోద్యోగము మాసుకొమ్ము; కవితా
కంజాక్షితో రాత్రివే
శల మేఘమ్ములు గాలి కౌగిళుల
నిద్రల్ వోవు నీలాల జా
డల సంచారము నేసి రమ్ము;
వరపీడా వృత్తి తో ప్రుగ్గు భూ
ముల నేమున్నదిరా ? నిరాశ్రయుల
ఊర్పుల్, కంట నీర్ గాల్పులే.

అపె వాహ్మశికి హోయి కూరుచున బో;
 కాళాతటిత్కామిసి
 సటనా వైభవముల్ నిరాశయను
 ఆంధ్యం బూడ్చె; చూచాయగా
 ఎటొ మార్గం బది కానుపించును
 ప్రయాణించక వరెక, రమ్మ : నం
 కటముల్ బాసి ప్రపంచ మంతటను
 సౌఖ్యశ్రీలు చెన్నారగక.

/ ఏనా చెవ్వడు కత్తితో గెలువరే
 దీ విశ్వమున్; ప్రేమ పా
 కాసన్ కట్టుము నాలుగుం బది ప్రపంచాలన్;
 మహాత్ముం డిదే
 జ్ఞానోద్బోధము నేనె, నెవ్వడు వినెన్ ?
 సాహిత్య సామ్రాజ్యమం
 దై నన్ కొంతగ శాంతి పొదుకొననిమ్మా !
 నీకు పుణ్యంబగున్.

